John

FOWLES

FRANCOUZOVA MILENKA

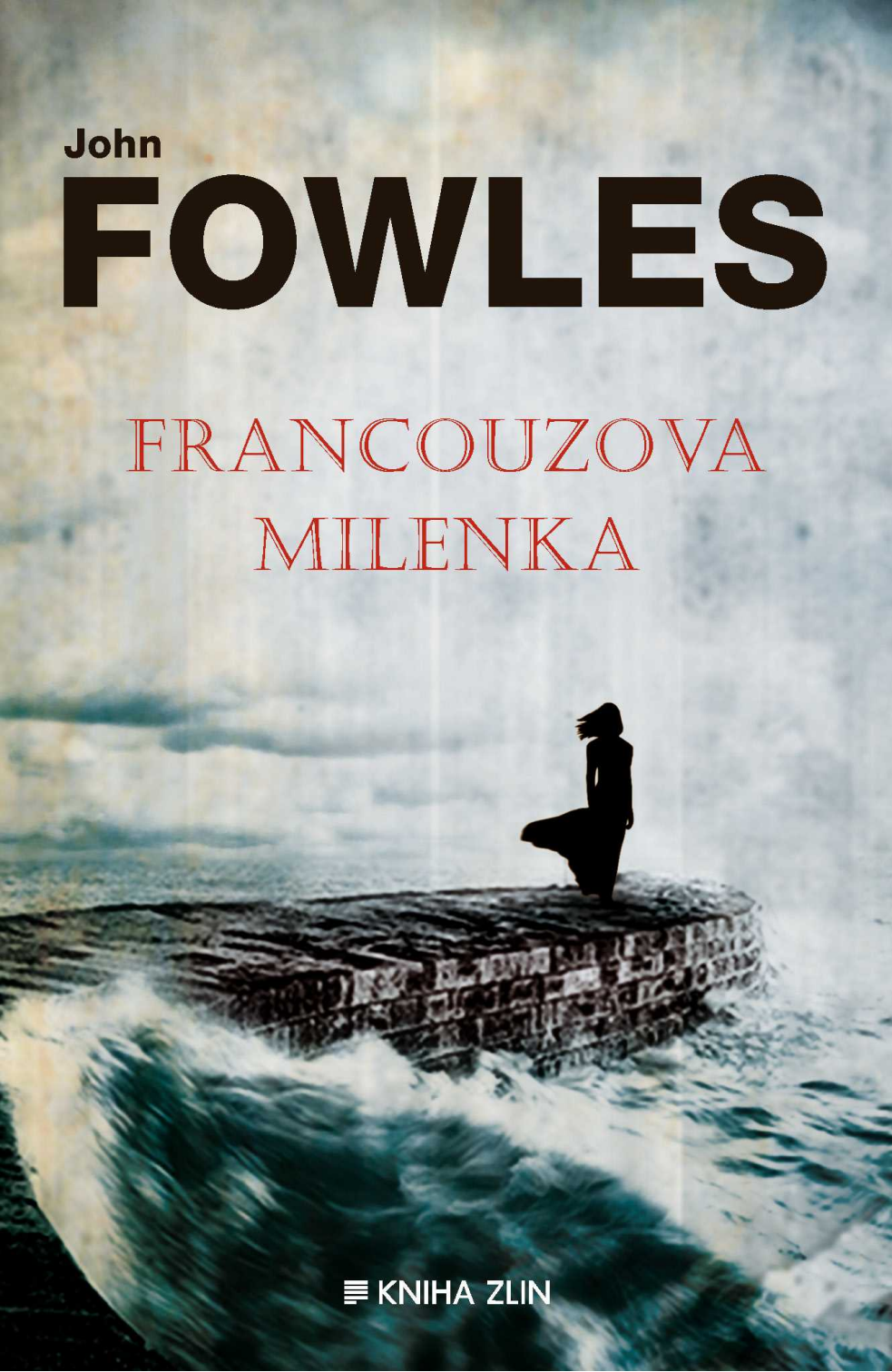

KNIHA ZLIN

FLEET

John Fowles

Francouzova milenka

John

FOWLES

FRANCOUZOVA MILENKA

KNIHA ZLÍN

Copyright © J. R. Fowles Ltd, 1969, 2005
Translation © Hana Žantovská, 1976

ISBN 978-80-7473-284-3 (PDF)

1

Provždy jen přes moře
zírajíc v dál,
ať vítr zuřil
či lehce vál,
tak stávala tam;
jako by jinak
nic nemělo být,
jak by ten pohled
jí přinášel klid,
jediný, sám.

T. Hardy: Hádanka

Východní vítr je v Lymeské zátoce nejnepříjemnější – Lymeská zátoka je totiž největší zářez na spodní protažené jihozápadní noze Anglie – a náhodný zvědavec by snadno mohl vyvodit několik velmi pravděpodobných závěrů z pohledu na pár chystající se vkročit jednoho zvláště větrného a chladného rána ke konci března roku 1867 na molo v Lyme Regis, malém, ale starobylém městečku, jež dalo zátoce jméno.

Okolní obyvatelstvo si už po sedm let zvyklo den co den vídat tenhle přístavní val a skutečný Lyman v něm nikdy nebude vidět o moc víc než dlouhý spár staré šedivé zdi napřený proti moři. A dokonce, jelikož leží v značné vzdálenosti od jádra městečka – jakýsi malý Pireus mikroskopických Atén –, jako by se k němu

otáčeli zády. Pravda, za celá staletí vyšly jeho opravy na tolik, že to opravňuje k jisté nechuti. Ale pro mysl méně zatíženou pomyšlením na daně či pro oko pozornější je to prostě nekrásnější přístavní hráz na jižním pobřeží Anglie. A nejenom proto, že je to – jak se praví v průvodcích – památník sedmi set let anglické historie, protože odtud vyplulo loďstvo, aby se střetlo se španělskou Armadou, a protože tady přistál Monmouth… ale zejména proto, že je to nádherný fragment lidového umění.

Primitivní, a přece složitý, hřmotný, ale ne bez půvabu; plný jemných křivek a zaoblenin, jako socha Henryho Moora nebo Michelangela. A ryzí, prosolený ideál hmoty. Že přeháním? Možná, ale lze mne vzít za slovo, protože Val se velice málo změnil od roku, o kterém píši; to ale neplatí o městečku Lyme, a tak by zkouška nebyla spravedlivá, pokud byste se dívali od hráze k pevnině.

Kdybyste se však zadívali na sever k pevnině v roce 1867, jako ten pozorovatel onoho dne, byl by se vám otevřel harmonický pohled. Tam, kde se Val spojuje s pevninou, stála malebná skupina asi dvanácti domů kolem malé loděnice s přídí plachetního rybářského člunu umístěnou na podpěrách jako nějaká archa. O půl míle dál na východ, za svažitými loukami, se zvedaly doškové a šindelové střechy samotného městečka Lyme. Období největšího rozkvětu prožilo městečko ve středověku a od té doby upadalo. Temné šedé útesy známé pod místním jménem Ware Cleeves se příkře tyčily ze štěrkovitého pobřeží, odkud se Monmouth vydal za svým pošetilým dobrodružstvím. Nad ně a za nimi, dál do vnitrozemí, se kupila další řada útesů porostlá hustými lesy. Právě z tohoto pohledu vypadá Val nejvíce jako konec světa – s pozadím toho divokého rozeklaného pobřeží na západě. I tady se dá mé tvrze-

ní ověřit. Žádný dům tam tehdy zřejmě nestál a kromě několika ubohých bud na pobřeží tam nestojí nic ani dnes.

Místní špeh – a takový člověk tam byl – mohl snadno vyvodit, že ti dva jsou z města, lidé s určitým vkusem, kteří si nedají zkazit požitek z Valu nějakým prudším větrem. Ale kdyby byl lépe zaostřil svůj dalekohled, byl by je mohl podezírat, že společná samota je zajímá o něco víc než námořní architektura. A docela určitě by zjistil, že pokud jde o zevnějšek, jsou to lidé velmi náročného vkusu.

Mladá dáma byla oblečena podle nejnovější módy, protože v roce 1867 vanul také jiný vítr; začátek revolty proti krinolíně a velkému čepci. Oko v dalekohledu by mohlo zahlédnout ohnivě zbarvenou anilinově rudou sukni, téměř odvážně úzkou – i krátkou, protože pod širokým zeleným pláštěm a nad černými botkami jemně cupkajícími po zdivu probleskovaly dva bílé kotníčky; a na umně spleteném uzlu vlasů seděl jeden z těch odvážných plochých „koláčových“ kloboučků, zdobený po straně chomáčem volavčích pírek – výtvor kloboučnického umění, jaký si dámy usedlé v Lyme neodváží posadit na hlavu ještě nejméně rok; zatímco muž, postavou vyšší, oblečený do bezvadného světle šedého obleku a s cylindrem ve volné ruce, si už před rokem či dvěma dal podstatně zkrátit své kotlety, které arbitři nejlepší anglické pánské módy prohlásili za poněkud vulgární – to jest směšné v očích cizinců. Oděv mladé dámy by nás dnes zarazil jako nápadně křiklavý, ale svět tonul tenkrát v prvním nadšení z objevu anilinových barev. A jako kompenzaci za tolik jiného, co se očekávalo v jejich chování, si ženy přály barvy pestré a zářivé, nikoli nenápadné.

Ale s čím by si byl člověk s dalekohledem vůbec nevěděl rady, to byla další postava na onom temném

zahnutém molu. Stála na samém jeho konci, kde zeď spadala do moře, a zřejmě se opírala o hlaveň starého děla, zapuštěného do zdiva jako sloup na uvazování lodí. Šaty na té postavě byly černé. Vítr se do nich opíral, ale postava stála bez hnutí s pohledem strnule upřeným na moře, spíš jako živoucí pomník těm, kdo utonuli, jako nějaké zjevení z bájí, než příslušná součást všedního maloměstského dne.

2

V onom roce (1851) se britské obyvatelstvo skládalo asi z 8 155 000 žen od deseti let výše ve srovnání se 7 600 000 muži. Na první pohled je patrno, že bylo-li všeobecně uznávaným určením viktoriánské ženy stát se manželkou a matkou, zdálo se nepravděpodobné, že bude pro všechny dost mužů.

E. Royston Pike: Dokumenty k životu za viktoriánské zlaté doby

Napnu si stříbrnou plachtu a k slunci popluju blíž,
napnu si stříbrnou plachtu a k slunci popluju blíž,
a moje falešná láska a moje falešná láska,
ta zapláče, až budu pryč.

Lidová píseň ze západu: Když Silvie šla na procházku

„Má milá Tino, vzdali jsme Neptunovi svůj hold. Jistě nám odpustí, když mu teď ukážeme záda."

„Nejsi právě *galantní*."

„Co to má znamenat, prosím?"

„Čekala bych, že si budeš přát prodloužit příležitost, kdy dokonce i slušnost vyžaduje, abys mne držel za paži."

„Jak jsme náhle křehké."

„Tady není Londýn."

„Patrně severní pól, jestli se nemýlím."

„*Přeji si* jít až na konec."

A tak muž vyslal směrem k pevnině pohled tichého zoufalství, jako by to měl být jeho poslední, a potom dvojice pokračovala v chůzi po Valu.

„A ráda bych slyšela, co se odehrálo mezi tebou a tatínkem minulý čtvrtek."

„Tvoje teta už ze mne vytáhla každou podrobnost toho příjemného večera."

Dívka se zastavila a pohleděla mu do očí.

„Charlesi! Říkám ti, Charlesi, můžeš být odměřený, jako bys spolkl pravítko, s kýmkoli se ti líbí. Ale nebudeš se tak chovat ke mně."

„Jak tedy, má nejmilejší, máme kdy splynout ve svatém manželství?"

„A špatnou náladu si necháš pro svůj klub." Poněkud upjatě ho přiměla znovu k chůzi. „Dostala jsem dopis."

„Ach. Toho jsem se obával. Od matinky?"

„Vím, že k něčemu došlo… při portském."

Ušli několik kroků, než odpověděl. Na okamžik se Charles klonil k tomu, brát rozhovor vážně, ale potom si to rozmyslil.

„Přiznávám, že tvůj ctěný otec a já jsme měli malé filosofické nedorozumění."

„To je od tebe velmi ošklivé."

„Domníval jsem se, že je to naopak velice poctivé."

„A co bylo předmětem vašeho rozhovoru?"

„Tvůj otec prohlásil, že pan Darwin[1] by měl být vystavován v kleci v zoologické zahradě. V opičím pavilonu. Snažil jsem se vysvětlit některé argumenty podpírající darwinovské stanovisko. Zcela bez úspěchu. *Et voilà tout*."

„Jak jsi mohl – když znáš tatínkovy názory!"

„Choval jsem se s veškerým respektem."

„To znamená, že jsi byl naprosto nesnesitelný."

„Pravil, že nedovolí své dceři provdat se za muže, který považuje svého dědečka za opici. Ale mám dojem, že bude-li o tom trochu uvažovat, vzpomene si, že v mém případě to byla opice s titulem."

Upřeně se na něho zadívala, zatímco pokračovali v chůzi, a podivným vláčným pohybem odvrátila hlavu; to gesto bylo pro ni charakteristické, když chtěla naznačit, že ji něco tíží – v tomto případě zmínka o tom, co považovala za největší překážku ohrožující jejich vyhlídky, než došlo k zasnoubení. Její otec byl velmi bohatý; ale její dědeček prodával sukno, zatímco Charlesův byl baronet. Charles se usmál a stiskl ruku v rukavičce, lehce zavěšenou do jeho levé paže.

„Drahoušku, už jsme si to přece spolu vyjasnili. Je naprosto správné, že se bojíš svého otce. Ale já si ho neberu. A zapomínáš, že jsem vědec. Napsal jsem monografii, takže to je mimo pochybnost. A budeš-li se takto usmívat, věnuji všechen svůj čas zkamenělinám, a žádný tobě."

„Nemám chuť žárlit na zkameněliny." Významně se odmlčela. „Jelikož po nich už nejméně minutu šlapeš – a neráčil sis jich ani všimnout."

Okamžitě se zahleděl dolů a stejně náhle poklekl. Části Valu jsou vydlážděny kameny s otisky fosilií.

„Opravdu, jen se podívej na tohle! *Certhidium portlandicum*. Ten kámen musí pocházet z portlandského eolitu."

„Odsoudím tě k doživotní práci v jeho lomech, jestli okamžitě nevstaneš." Ihned ji uposlechl. „Tak tedy, není to ode mne laskavé, že jsem tě sem přivedla? A podívej se." Vedla ho k postrannímu náspu, kde řada plochých kamenů vsazených ze strany do zdi tvořila jakési primitivní schody vedoucí k níže položené cestě. „Právě na těchto schodech nechala Jane Austenová[2] spadnout Luisu Musgroveovou v *Anně Elliotové*."

„Jak romantické!“

„Gentlemani byli romantičtí… tenkrát.“

„A teď se chovají… vědecky? Odvážíme se toho nebezpečného sestupu?“

„Až na zpáteční cestě.“

A zase pokračovali v chůzi. Teprve v tu chvíli zpozoroval, nebo si právě uvědomil, jakého pohlaví je postava na konci mola.

„Dobré nebe, myslel jsem, že tam stojí rybář. Vždyť je to žena!“

Ernestina se zahleděla pozorněji – její šedé, ostatně velmi pěkné oči byly krátkozraké – a tak viděla jen temný obrys.

„Je mladá?“

„Na takovou dálku se to nedá říci.“

„Ale já se domýšlím, kdo to je. Určitě to je ubohá Tragédie.“

„Tragédie?“

„Jenom přezdívka. Jedna z mnoha jejích přezdívek.“

„A jaké jsou ty ostatní?“

„Rybáři mají pro ni velmi hrubé jméno.“

„Drahá Tino, jistěže můžeš –“

„Neřeknou jí jinak než… milenka francouzského poručíka.“

„Podívejme se. A to je v takovém opovržení, že tu musí trávit svoje dny?“

„Nemá to… trochu v hlavě v pořádku. Vraťme se. Nerada se k ní přibližuji.“

Zastavili se. Nespouštěl oči z temné postavy.

„Ale mě to zajímá. Kdo je ten francouzský lajtnant?“

„Muž, o kterém se říká, že se…“

„Že se do něho zamilovala?“

„Ještě něco horšího?“

„Opustil ji? Zůstalo jí dítě?“

„Ne. Myslím, že dítě ne. Jsou to všechno klepy.“

„Ale co tu dělá?“

„Říkají, že čeká na jeho návrat.“

„Ale… cožpak se o ni nikdo nestará?“

„Je něco jako služebná u staré paní Poulteneyové. Když tam přijdeme na návštěvu, nikdy se neukáže. Ale žije tam. Prosím, vraťme se. Neviděla jsem ji.“

Ale on se usmíval.

„Jestli na tebe skočí, budu tě bránit a osvědčím své chatrné rytířství. Pojď.“

A tak se přiblížili k postavě u dělové hlavně. Sundala si čepec a držela jej v ruce. Vlasy měla pevně stažené pod límec černého pláště – a ten spíše připomínal pánský jezdecký kabát než jakýkoli ženský plášť, který mohl být v módě v posledních čtyřiceti letech. Také ona neměla na sobě ani náznak krinolíny. Ale bylo naprosto zřejmé, že to je z lhostejnosti, nikoli ze znalosti posledního londýnského vkusu. Charles prohodil nahlas nějakou banalitu, aby ji upozornil, že už tu není sama, ale ona se neotočila. Dvojice došla až k místu, odkud bylo vidět její obličej z profilu; i to, jak její pohled, podobný namířené pušce, je upřen až k nejzazšímu obzoru. Silnější poryv větru donutil Charlese položit Ernestině ruku kolem pasu a podpírat ji a žena se musela pevněji přimknout k hlavni. Aniž sám věděl proč, snad jen aby ukázal Ernestině, že se dá promluvit s každým, přistoupil Charles blíž k ženě, jakmile to jen vítr dovolil.

„Má milá paní, nemůžeme se na vás dívat a neobávat se o vaši bezpečnost. Každý silnější nápor větru…“

Otočila se a pohlédla na něho – totiž, jak se Charlesovi zdálo, spíše skrze něho. Z toho prvního setkání mu neutkvělo v paměti nejvíce to, co se z té tváře skutečně dalo vyčíst, ale všechno, co tam neočekával. Neboť jeho doba zdůrazňovala v ženském vzhledu především pokoru, poslušnost, plachost. Charles si okamžitě připadal jako vetřelec; jako by Val náležel k této tváři, a ne

starobylému okresu městečka Lyme. Nebyl to hezký obličej jako Ernestinin. Určitě to v žádné době a podle žádných měřítek nebyl krásný obličej. Ale byl to obličej nezapomenutelný, a tragický. Zármutek z něho stoupal tak čistě, přirozeně a nezadržitelně jako voda z lesního pramene. Nebylo v něm nic vyumělkovaného, nic pokryteckého, nic hysterického, žádná maska; a především ani stopa pomatenosti. Šílenství bylo v prázdnotě moře, v prázdnotě obzoru, v nedostatku rozumných důvodů pro takový zármutek; jako by pramen sám bylo něco přirozeného a zároveň nepřirozeného, jelikož vyvěrá na poušti.

Znovu a znovu potom Charlesovi připadalo, že ten pohled byl jako kopí; a myslet si něco takového znamená ovšem nejen popsat předmět, ale zároveň i jeho účinek. V té prchavé chvíli si připadal jako nepřítel, který není v právu, probodený a také po zásluze ponížený.

Žena neodpověděla. Pohled, který mu věnovala, netrval déle než dvě nebo tři vteřiny. Pak znovu upřela svůj nepohnutý zrak k jihu. Ernestina zatahala Charlese za rukáv, on se otočil, pokrčil rameny a usmál se na ni. Když se blížili k pevnině, řekl: „Škoda žes mi vylíčila střízlivou skutečnost. To je potíž života na venkově. Každý zná každého a neexistuje žádné tajemství. Žádná romantika."

Dobírala si ho pak proto: vědec, člověk, který pohrdá romány!

3

Ale mnohem důležitější úvaha je, že většina každého organismu je tu prostě dík dědičnosti, a proto mnoho struktur nemá teď přímý vztah ke způsobu života každého jednotlivého druhu, i když je každá bytost určitě dobře vybavena pro své místo v přírodě.

CH. DARWIN: O vzniku druhů (1859)

Ze všech dekád v naší historii by moudrý člověk zvolil dobu kolem roku 1850 jako dobu svého mládí.

G. M. YOUNG: Portrét jedné doby

Po obědě, když se Charles vrátil do svých pokojů u Bílého lva, civěl chvíli na svůj obličej v zrcadle. Jeho myšlenky byly příliš neurčité, než aby se daly popsat. Ale obsahovaly některé nevysvětlitelné prvky; pocit nejasné porážky, zcela bez souvislosti s příhodou na Valu, ale zato s některými zcela triviálními věcmi, které řekl při obědě tetě Tranterové, s některými pro něho charakteristickými vyhýbavými odpověďmi, které jí dal; týkaly se jeho zájmu o paleontologii, a jestli ta dostatečně vyčerpává jeho přirozené vlohy, zda mu Ernestina bude opravdu někdy tak dobře rozumět, jako on rozumí jí; dále tu byl všeobecný pocit, že se nějak minul cílem, který – jak nakonec usoudil – nesouvisel možná s ničím jiným než s vyhlídkou na dlouhé a teď i deštivé odpoledne, které měl před sebou. Koneckonců psal se

pouze rok 1867. Bylo mu teprve dvaatřicet let. A vždycky kladl životu příliš mnoho otázek.

Ačkoliv Charles na sebe s oblibou pohlížel jako na mladého vědce a nebyl by projevil přílišné překvapení, kdyby k němu dolehly zvěsti z budoucnosti o letadle, tryskovém motoru, televizi, radaru, nejvíc by ho byl překvapil změněný postoj k času jako takovému. Domněle velké tajemství našeho století je nedostatek času; právě tento pocit, nikoli nesobecká láska k vědě a zcela zaručeně ne moudrost nás nutí k tomu, abychom věnovali tak velkou část své vynalézavosti a společenského důchodu k nalezení rychlejších způsobů, jak dělat věci – jako by cílem lidstva nebylo pokročit k dokonalejšímu lidství, ale k dokonalému zablesknutí.

Pro Charlese a téměř pro všechny jeho současníky a lidi jemu společensky rovné byl však předpis tempa po dobu jejich existence zcela neústupně *Adagio*. Problém netkvěl v touze směstnat do svého času všechno, co by člověk konat chtěl, ale v tom, jak a čím zaplnit rozlehlé kolonády volného času, který měl k dispozici.

Jedním z nejběžnějších průvodců zámožnosti v naší době je destruktivní neuróza; v jeho století to byla poklidná nuda. Je pravda, že vzpomínka na revoluční rok 1848 a památka již vymýcených chartistů[3] se tyčila jako temný stín za celým obdobím; ale pro mnohé – stejně jako pro Charlese – na tom vzdáleném hřmění bylo nejvýznamnější to, že bouře nevypukla. Léta šedesátá přinesla zcela nesporně blahobyt. Přinesla řemeslníkům, a dokonce i dělnické třídě takový dostatek, že možnost revoluce vymizela, aspoň ve Velké Británii, téměř všem lidem z mysli. Netřeba snad podotýkat, že Charles neměl ponětí o vousatém cizinci, který tiše pracoval, jak tomu náhoda chtěla, právě to odpoledne v knihovně Britského muzea a jehož práce v těch potemnělých zdech měla v budoucnosti nést tak jasně rudé plody.

Kdyby byl Charlesovi někdo popsal ty plody nebo důsledky, které jejich nadšené užívání přinese, byl by mu téměř zaručeně nevěřil (ačkoliv v onom březnu 1867 zbývalo jen šest měsíců do doby, kdy v Hamburku vyšel první díl *Kapitálu*).

Byly tu nesčetné osobní důvody, pro něž se Charles nehodil pro příjemnou úlohu pesimisty. Jeho dědeček baronet příslušel k druhé ze dvou kategorií anglických venkovských šlechticů; dělili se na lovce lišek prosáklé klaretem a na vědecky pečlivé sběratele všeho možného pod sluncem. Charlesův dědeček sbíral jako hlavní předmět svého zájmu knihy; ale v pozdějším věku vyčerpal značnou část svých peněz a ještě větší část trpělivosti své rodiny vykopáváním neškodných kopečků země rozsetých po jeho třech tisících akrech wiltshireské půdy. Ať šlo o kromlechy nebo menhiry[4], o nástroje z pazourku nebo o neolitické hroby, neodbytně je pronásledoval; zato jeho starší syn vykázal všechny ty přenosné trofeje stejně nemilosrdně z domu, jakmile jej zdědil. Ale nebe tohoto syna potrestalo, či snad odměnilo tím, že se nikdy neoženil. O mladšího syna starého pána, Charlesova otce, nebylo také špatně postaráno; obdržel jak půdu, tak peníze.

V jeho životě se vyskytla jediná tragédie – smrt jeho mladé ženy a s ní i předčasně narozené holčičky, která mohla být sestrou jednoročnímu Charlesovi. Ale potlačil svůj zármutek. Zahrnul když ne velkou náklonností, tedy aspoň řadou učitelů a vychovatelů syna, kterého měl vcelku jen o něco méně rád než sebe. Prodal svůj podíl půdy a investoval prozíravě do železničních akcií a méně prozíravě v hazardních hrách (pro útěchu se obracel k Almackovi raději než k Všemohoucímu), zkrátka žil, spíše jako by se byl narodil v roce 1702 než 1802, větším dílem pro požitky… a větším dílem na ně také v roce 1856 zemřel. Tak se stalo, že byl Charles

jeho jediným dědicem. Dědicem nejen otcova velmi zmenšeného jmění – baccarat nakonec zvítězil nad rozkvětem železnic –, ale s vyhlídkou na mnohem podstatnější jmění svého strýce. Je pravda, že strýc v roce 1867, přestože se pochopitelně uchyloval stále víc ke klaretu, nejevil žádné známky umírání.

Charles ho měl rád a strýc měl rád Charlese. Ale to se vždycky neprojevovalo v jejich vzájemném vztahu. Ačkoliv byl Charles natolik snášenlivý k sportu, že se účastnil honu na koroptve a bažanty, byl-li pozván, tvrdošíjně odmítal účastnit se honu na lišku. Nevadilo mu, že se kořist nedala jíst, ale děsil se nepopsatelného chování ostatních lovců. A bylo tu ještě něco horšího: Charles měl nepřirozenou náklonnost k chůzi spíše než k jízdě na koni. A chůze, vyjma ve švýcarských Alpách, to nebylo žádné rozptýlení pro gentlemana. Nechoval žádný zvláštní odpor ke koni samému, ale cítil podráždění rozeného přírodovědce, když nebyl s to pozorovat zblízka a podle své chuti. Přesto však mu štěstěna přála. Jednoho podzimního dne před mnoha lety zastřelil velmi zvláštního ptáka, který utíkal po mezi jednoho z pšeničných polí jeho strýce. Když zjistil, co zastřelil a jak je ta kořist vzácná, pocítil nejasný hněv sám k sobě, protože to byl jeden z posledních dropů velkých, zastřelených na Salisburské pláni. Ale strýc byl nadšen. Vycpaný pták, podobný nějakému vzdálenému potomku krocana, civěl pak už na vždycky před sebe korálkovýma očkama ve své skleněné vitríně v obývacím pokoji na zámku Winsyatt.

Charlesův strýc unavoval své vznešené návštěvníky donekonečna historkami o tom, jak došlo k synovcovu slavnému činu, a kdykoliv pocítil chuť Charlese vydědit – ta myšlenka sama mu vháněla krev do hlavy, protože majetek byl vázán mužskou dědičnou posloupností –, získával zpět svou srdečnou strýcovskou

náklonnost tím, že postával před vitrínou a hleděl na Charlesova nesmrtelného dropa. Neboť Charles měl své chyby. Nepsal pravidelně každý týden a měl ponurou zálibu trávit svá odpoledne na Winsyattu v knihovně, v místnosti, kterou jeho strýc užíval jen zřídka, pokud vůbec.

Měl ostatně ještě vážnější chyby. V Cambridgi, kde se povinně prokousal klasiky a podepsal třicet devět artikulí, se začal (na rozdíl od většiny mladíků své doby) skutečně něčemu učit. V druhém roce studií však zapadl do špatné společnosti a skončil jedné mlhavé londýnské noci tím, že se tělesně zmocnil nahé dívky. Z její baculaté cockneyské náruče se vrhl rovnou do náruče církve. Jednoho dne krátce nato poděsil svého otce sdělením, že si přeje být vysvěcen na kněze. Na krizi takové velikosti existovala jediná odpověď – zvrácený mladík byl odeslán do Paříže. Jeho poskvrněné panictví tam brzy zčernalo k nepoznání; jak otec doufal, dopadlo to stejně i s jeho touhou po sňatku s církví. Charles poznal, co stojí za svůdnou přitažlivostí Oxfordského hnutí[5] – římský katolicismus *propria terra*. Neměl chuť nechat smažit svou skeptickou, ale pohodlnou anglickou duši – skládající se stejným dílem z ironie a konvence – na kadidle papežské vrtkavosti. Po svém návratu do Londýna se prolistoval a probral asi tuctem náboženských teorií své doby, ale vynořil se z toho houští (*voyant trop pour nier, et trop peu pour s'assurer*) jako zdravý agnostik.* Tu malou trošku Boha, kterou mohl odvodit ze své existence, nacházel v přírodě, nikoli v bibli. O sto let dříve by byl asi deistou, ba možná i panteistou. Nacházel-li se ve společnosti, chodíval v neděli na ranní bohoslužbu, ale když byl sám, sotva kdy to činil.

---

* Ačkoliv by se sám tak nenazval z velmi prostého důvodu, že to slovo neexistovalo (do roku 1870, kdy je razil Huxley); v té době už ho bylo velice zapotřebí.

Vrátil se ze svého šestiměsíčního pobytu ve městě hříchu v roce 1856. Tři měsíce nato mu zemřel otec. Charles pronajal velký dům v Belgravii a usadil se v menším domě v Kensingtonu, vhodnějším pro mladého svobodného muže. Tam o něho pečoval komorník, kuchařka a dvě služebné, přímo excentricky skromný počet služebnictva na člověka jeho majetku a postavení. Ale Charles tam byl šťastný a kromě toho věnoval velkou část svého času cestování. V časopisech, které tou dobou byly právě v módě, uveřejnil jednu či dvě studie o svých cestách do vzdálenějších míst; jeden podnikavý nakladatel ho dokonce vyzval, aby o svém devítiměsíčním pobytu v Portugalsku napsal knihu, ale to se zdálo Charlesovi přece jen trochu *infra dig*.[6] – podobalo se to příliš nápadně tvrdé práci a nucenému spisovatelskému soustředění. Pohrával si s tou myšlenkou, a pak se jí vzdal. Ostatně pohrávat si s myšlenkami mu bylo v třetí dekádě života hlavním zaměstnáním.

Ale přestože se tak dával pohodlně kolébat pomalým proudem viktoriánského času, nebyl to přece jen v podstatě frivolní mladík. Náhodné setkání s někým, kdo znal vášeň jeho dědečka, ho přivedlo k zjištění, že pouze rodina považovala nekonečné hodiny, které starý pán trávil dohledem nad četami udivených kopajících sedláků, za dobrý vtip. Jiní vzpomínali na sira Charlese Smithsona jako na průkopníka archeologie v oblasti předrománské Británie. Předměty ze sbírky vykázané jeho synem z domu byly vděčně přijaty Britským muzeem. A Charles pomalu došel k názoru, že je povahou mnohem bližší svému dědečkovi než některému z obou jeho synů. V posledních třech letech se začal vzrůstající měrou zajímat o paleontologii a rozhodl se, že se jí bude věnovat. Začal navštěvovat *conversazioni* Geologické společnosti. Strýc nelibě nesl pohled na Charlese, jak opouští Winsyatt ozbrojen klínovými kla-

dívky a sběratelským vakem. Podle jeho názoru směl být gentleman při venkovské vyjížďce vyzbrojen jedině bičem nebo puškou. Ale proti těm zatraceným knihám z té zatracené knihovny to byl přece jen pokrok.

Ostatně Charles projevoval ještě jeden nedostatek zájmu, s kterým byl jeho strýc pokud možno ještě nespokojenější. Žluté pentle a narcisy, symboly liberálů, byly na Winsyattu v přísné klatbě. Starý pán patřil k nejskalnějším ze všech toryů a zájem měl. Ale Charles zdvořile odmítal všechny pokusy dostat ho do sněmovny. Tvrdil, že je bez politického přesvědčení. Tajně se obdivoval spíše Gladstoneovi[7]. Ale na Winsyattu byl Gladstone arcizrádce, někdo, jehož jméno se nesmělo vůbec vyslovit. A tak úcta k rodinným tradicím a společenská lenost mu uzavřely cestu ke kariéře, k níž by se byl výborně hodil.

Obávám se, že lenost byla vůbec jednou z převládajících Charlesových vlastností. Jako mnoho jeho současníků cítil, že zodpovědnost z počátku století se mění ve zdůrazňování vlastní důležitosti; že novou Británii pohání ve stále větší míře spíše touha zdát se úctyhodnou než touha konat dobro pro ně samé. Věděl, že je příliš náročný. Ale jak mohl někdo psát o historii, když Macaulay[8] teprve nedávno dokončil své dílo? Prózu nebo poezii uprostřed největšího souhvězdí talentů v dějinách anglické literatury? Jak mohl být tvůrčím vědcem, když Lyell a Darwin ještě žili? Nebo státníkem, když Gladstone a Disraeli[9] ovládali všechen prostor, který byl k dispozici?

Jistě vidíte, že Charles si kladl vysoké cíle. Inteligentní lenoši to vždycky dělají, aby své inteligenci zdůvodnili svou lenost. Byl zkrátka stižen veškerou byronovskou nudou bez byronovských ventilů: génia a cizoložství.

Ale ač smrt může dát na sebe čekat, což matky s dcerami na vdávání jak známo dobře předvídají, nakonec

se vždycky laskavě dostaví. I kdyby Charles nebyl měl tak slibné vyhlídky, byl by přesto býval zajímavým mladým mužem. Jeho cesty do zahraničí bohužel setřely něco z patiny naprostého nedostatku humoru (viktoriáni jej nazývali vážností, morální přímostí, bezúhonností a stovkou jiných zavádějících jmen), který doba požadovala od každého skutečného anglického gentlemana. Obklopovalo ho ovzduší jistého cynismu, neklamný příznak hrozícího morálního rozkladu. Ale nikdy nevstoupil do společnosti, aby si ho matinky neprohlížely od hlavy k patě, otcové mu nepoklepávali na ramena a dcerušky k němu nevzhlížely plné obdivu. Charles neměl nic proti hezkým děvčatům a docela se klonil k tomu, vodit je a jejich ctižádostivé rodiče za nos. Tak získal pověst nepřístupného a chladného člověka, pověst ne zcela nezaslouženou vzhledem ke svým výborným metodám – když mu bylo třicet, byl už v té hře obratný jako tchoř: očichal kořist a pak se otočil zády ke skrytým železům manželské pasti nastražené do cesty.

Strýc ho často volal k zodpovědnosti v té věci, ale Charles si vždycky pospíšil s vysvětlením, že strýc mu věru nemá co vyčítat.

„Nepodařilo se mi najít správnou ženu," bručel strýc.

„Nesmysl. Nikdy jsi ji nehledal."

„Ale ano. Když jsem byl tak starý jako ty…"

„Žil jsi pro psy a koroptví sezonu."

Starý pán se teskně zahleděl na svůj klaret. Ve skutečnosti nelitoval, že nemá ženu, ale hořce postrádal děti, kterým by mohl kupovat poníky a pušky. Viděl, jak způsob jeho života mizí beze stopy.

„Byl jsem slepý. Slepý."

„Drahý strýčku. Já mám výtečný zrak. Uklidni se. Také jsem se rozhlížel po správné dívce. A nenašel jsem ji."

4

ČIN je, co zůstává. Ó, pravdu znali
ti, co tu lásky dílo zanechali,
které i po smrti teď za ně svědčí:
život měl smysl, ať byl sebetěžší.

C. Sheridanová-Nortonová: Dáma z La Garaye (1862)

Většina britských rodin středních a vyšších tříd žila nad svou vlastní žumpou.

E. Royston Pike: Dokumenty k životu za viktoriánské zlaté doby

Suterénní kuchyně velkého domu paní Poulteneyové z období regentství, stojícího jako elegantní symbol jejího sociálního postavení v dominantní pozici na jednom z příkrých pahorků za Lyme Regis, by se bezesporu dnes zdála téměř nesnesitelná pro své funkční nedostatky. Ačkoliv její obyvatelé z roku 1867 by se byli určitě vyjádřili zcela jasně o tom, kdo je největší tyran v jejich životě, přece by – ve věku, jako je náš – se zdál skutečnější obludou obrovský sporák zaujímající celou vnitřní stěnu rozlehlé, špatně osvětlené místnosti. Měl tři ohniště, kde se oheň musel dvakrát denně rozdmýchávat a dvakrát denně prohrabovat, a jelikož na nich závisel hladký chod domácnosti, nesměla nikdy vyhasnout. Ať byl sebepalčivější letní žár, ať při každém

zadutí jihozápadního větru chrlila obluda sebevětší oblaka dusivého kouře – nemilosrdná ohniště musela být nakrmena. A pak ta barva oněch zdí! Přímo křičely po bílé či nějakém světlejším odstínu. Místo toho byly natřeny odpornou olověnou zelení, která – což obyvatelé kuchyně nevěděli (a abychom byli spravedliví, nevěděla to ani tyranka nahoře) – oplývala arzénem. Snad bylo štěstí, že místnost byla tak vlhká a že obluda chrlila tolik mastného kouře. Smrtelně nebezpečný prach nemohl aspoň vířit vzduchem.

Hlavní velitelkou tohoto styžského doupěte byla jakási paní Fairleyová, hubená osůbka vždycky oblečená v černém, spíše z náklonnosti než proto, že byla vdovou. Možná že její silnou melancholii podněcoval proud méně důležitých smrtelníků, kteří se jeden za druhým míhali v její kuchyni. Sluhové a podomci, zahradníci a kočí, panské shora a kuchyňské pomocnice zdola – všichni zůstali, jen pokud nepochopili požadavky a způsoby paní Poulteneyové – a pak prchli. To bylo od nich velice nevděčné a zbabělé. Ale očekává-li se od vás, že vstanete v šest, budete pracovat od půl sedmé do jedenácti, pak znovu od půl dvanácté do půl páté a nanovo od pěti do deseti, a to každý den, vaše zásoby vděčnosti a odvahy se patrně brzy vyčerpají.

Legendárním shrnutím pocitů služebnictva byl výrok, který vmetl do tváře paní Poulteneyové první z pěti naposled propuštěných sluhů: „Madam, raději bych zbytek svého života strávil v chudobinci, než žít ještě týden pod vaší střechou.“ Mnozí vyjadřovali vážné pochybnosti, jestli se někdo opravdu opovážil říci tato slova oné hrůzu nahánějící paní. Ale co se za nimi skrývalo, to chápali všichni, když ten člověk přišel dolů se svými věcmi a tvrdil, že to řekl.

Jak se mohlo stát, že sama zlořečená paní Fairleyová vydržela tak dlouho u své zaměstnavatelky, byl jeden

z místních divů. S největší pravděpodobností proto, že kdyby jí byla karta osudu padla jinak, byla by se stala sama takovou paní Poulteneyovou. Na místě ji držela její závist a také temná radost z domácích katastrof, které tak často postihovaly dům. Zkrátka obě ženy byly v jádru sadistky, a tak zcela přirozeně projevovaly jedna druhé shovívavost.

Paní Poulteneyová byla posedlá dvěma věcmi – či spíše dvěma stránkami téže věci. První z nich byla *Špína* – i když v tom dělala určitou výjimku, pokud jde o kuchyň, jelikož tam žilo jenom služebnictvo – a druhá byla *Nemorálnost*. A nic podezřelého, co se k nim vztahovalo, neuniklo jejímu orlímu zraku.

Podobala se obtloustlému supu, kroužícímu bez konce ve své nekonečné prázdni a nadanému, pokud jde o první pole jejího zájmu, zázračným šestým smyslem ve věcech prachu, stop prstů, nedostatečně naškrobeného prádla, zápachů, skvrn, rozbitých předmětů a všech ostatních zel, jimiž bývají domy ohrožovány. Stalo se, že propustila zahradníka, který byl viděn, jak vstupuje do domu s rukama umazanýma od hlíny, sluhu, který měl na nákrčníku skvrnu od vína, a děvče, protože mělo pod postelí chomáč prachu.

Nejhorší ze všeho bylo, že ani mimo vlastní dům neuznávala pro svou autoritu meze. Nedat se v neděli vidět v kostele, ať už na ranní či večerní pobožnosti, rovnalo se v jejích očích důkazu nejhorší morální nedbalosti. A nebe budiž milostivo služebné, kterou by někdo za jednoho z jejích vzácných volných odpolední – udělovala se jednou za měsíc a ještě nejvýš neochotně – viděl s mladíkem. A stejně buď milostivo takovému mladíkovi, jestliže ho láska dohnala k pokusu přiblížit se marlboroughskému domu a přijít na sjednanou schůzku: v zahradě byl doslova les lidských pastí – slovo „lidské“ v této spojitosti poukazovalo na

skutečnost, že velké číhající čelisti nebyly ozubené – i když dostatečně silné, aby mohly zlomit mužskou nohu. Tito železní služebníci byli paní Poulteneyové ze všech nejmilejší. *Těm* nikdy nedala výpověď.

Zmíněná dáma by se byla docela dobře uplatnila ve službách gestapa; uměla vyslýchat tak, že dokázala i nejtvrdohlavější děvče rozplakat během prvních pěti minut. Svým způsobem to byl symbol nejvýraznějších arogantních rysů Britského impéria na vzestupu. Měla jedinou představu o spravedlnosti, a to že ona je zaručeně v právu; a její jediná představa o vládnutí bylo hněvivé bombardování vzpurného obyvatelstva.

Ale v mezích vlastní třídy, ve velmi omezeném kroužku, byla proslulá svou dobročinností. A kdybyste o té pověsti zapochybovali, vaši protivníci by se vytasili s nepopiratelným důkazem; cožpak drahá, laskavá paní Poulteneyová nepřijala ve svém domě milenku francouzského poručíka? Snad nemusím ani podotýkat, že tou dobou ta drahá, laskavá paní znala jen druhou formu oné přezdívky, převzaté z řečtiny.*

K oné pamětihodné události došlo na jaře roku 1866 přesně rok před dobou, o níž píši, a souviselo to s velkým životním tajemstvím paní Poulteneyové. Bylo to tajemství velmi prosté. Věřila v peklo.

Tehdejší lymeský vikář byl, pokud jde o teologii, poměrně osvícený muž, ale věděl také, po které straně je namazán jeho pastýřský chléb. K svým lymeským ovečkám, tradičně protirituální kongregaci „nižší“ anglikánské církve, se výborně hodil. Uměl svým kázáním dát tón vřelé výmluvnosti a nestrpěl ve svém kostele sochy Ukřižovaného, obrazy, ozdoby ani jiné znaky papežského moru. Když mu paní Poulteneyová vysvětlila své teorie týkající se posmrtného života, nepřel se s ní,

---

* Autor má na mysli slovo whore (děvka) z řeckého hétera. (pozn. překl.)

protože uživatelé nepříliš bohatého obročí nemají diskutovat se svými bohatými farníky. Paní Poulteneyová mu otvírala stejně štědře svůj měšec, jak ten měšec přiškrcovala, pokud šlo o mzdy jejích třinácti sloužících. V zimě předešlého roku (byla to zároveň zima čtvrté velké cholerové epidemie ve viktoriánské Británii) paní Poulteneyová lehce ochořela a vikář byl stejně častým návštěvníkem jako lékaři, kteří ji museli zas a znovu ujišťovat, že to je jen triviální žaludeční nevolnost, a ne nápor toho tak obávaného orientálního zabíječe.

Paní Poulteneyová nebyla hloupá; v praktických věcech měla naopak výborný postřeh a otázka jejího posmrtného osudu byla – jako všechny záležitosti týkající se jejího osobního pohodlí – předmětem navýsost praktických úvah. Když si představovala Boha, podobal se v obličeji vévodovi z Wellingtonu; ale povahou to byl spíše mazaný právník, což byla odrůda, k níž pociťovala paní Poulteneyová hlubokou úctu. Jak tak ležela ve své ložnici, přemýšlela o strašném matematickém problému, který ji čím dál víc pronásledoval: Zdali Pán oceňuje dobročinnost podle toho, co kdo dal, nebo podle toho, co dát mohl. V té věci měla lepší přehled než vikář. Darovala kostelní pokladně značné obnosy, ale věděla, že to zdaleka není předepsaný desátek, s jakým se musí rozloučit vážný uchazeč o místo v ráji. Ovšem že se ve své poslední vůli postarala, aby účet byl po její smrti pěkně zaokrouhlený. Ale co nebude-li Bůh přítomen při čtení oné listiny! A navíc tomu náhoda chtěla, že paní Fairleyová, která jí v době její nemoci po večerech předčítala z bible, vybrala právě podobenství o vdovině groši. Paní Poulteneyové se to podobenství odjakživa zdálo strašně nespravedlivé, ale teď jí leželo na srdci mnohem déle než bacilli enteritis v jejích střevech. Jednoho dne, když se už uzdravovala, využila návštěvy starostlivého vikáře a jala se pečlivě

zpytovat svědomí. Zpočátku se pokoušel rozptýlit její duchovní starosti.

„Drahá paní, vaše nohy spočívají na skále. Stvořitel je vševědoucí a vševidoucí. Nepřísluší nám pochybovat o jeho milosrdenství – nebo jeho spravedlnosti."

„Ale co když se mě zeptá, jestli mám čisté svědomí?"

„Odpovíte, že je v mnohém znepokojené," usmál se vikář. „A On, ve svém nekonečném soucitu –"

„A co jestli ne?"

„Ale drahá paní Poulteneyová, budete-li mluvit takto, budu vás muset napomenout. Nemůžeme pochybovat o *Jeho* porozumění."

Paní Poulteneyová se odmlčela. S vikářem si připadala jako ve společnosti dvou rozličných lidí. Jeden z nich byl na nižším stupni společenského žebříčku než ona, a navíc na ní závisel, pokud šlo a dobrou zásobenost jeho spíže, o značnou část běžných výdajů na kostel a úspěšnost jeho neliturgických povinností mezi chudinou; a druhý byl zástupce boží, před kterým by aspoň obrazně měla klečet na kolenou. A tak se její chování k němu často podivně, nedůsledně měnilo. V jednu chvíli bylo *de haut en bas*[10], v druhou *de bas en haut*[11]; někdy dokonce zahrnovalo oba postoje v jedné větě.

„Kdyby jen chudák Frederick nebyl umřel, byl by mi poradil."

„Nepochybně. A jeho rada by se podobala mojí, ujišťuji vás. Vím, že to byl křesťan. A co vám říkám, je poctivé křesťanské učení."

„Bylo to varování. Trest."

Vikář se zatvářil slavnostně. „Pozor, má drahá paní, pozor. Nemůžeme lehkovážně zasahovat do pravomoci našeho Stvořitele."

Změnila předmět rozhovoru. Ani všichni vikáři na světě by nedokázali v jejích očích ospravedlnit předčasnou smrt jejího muže. Zůstalo to mezi ní a Bohem;

tajemství podobné černému opálu, které občas zazářilo jako slavnostní znamení a jindy vyhlíželo jako nějaký obnos už složený ve formě splátky na celkovou sumu pokání, kterou bude muset uhradit.

„Dávala jsem. A nekonala jsem žádné dobré skutky."

„Dávat je vynikající skutek."

„Nejsem jako lady Cottonová."

Tento náhlý obrat k světským věcem vikáře nepřekvapil. Z předchozích rozmluv nabyl přesvědčení, že paní Poulteneyová považuje v tomto zvláštním závodě zbožnosti sama sebe za osobu o mnoho délek zaostávající. Lady Cottonová, která žila několik mil za městečkem Lyme, byla proslavená svým fanaticky dobročinným životem. Navštěvovala chudé, byla předsedkyní misionářské společnosti, zřídila domov pro padlé ženy – pravda, domov takové kajícné přísnosti, že většina schovanek Magdalénského spolku se honem pachtila, jakmile to jen trochu šlo, zpátky do bahna neřesti – ale o tom paní Poulteneyová nic nevěděla, stejně jako neznala lidovou přezdívku ubohé Tragédie.

Vikář si odkašlal. „Lady Cottonová je nám všem příkladem." To byl olej do ohně, jak si možná také uvědomoval.

„Měla bych navštěvovat chudé."

„To by bylo výborné."

„Když ale mě to vždycky tak rozčiluje." Vikář jí nepřispěchal na pomoc. „Vím, že je to ode mne moc ošklivé."

„Ale, ale."

„Ano. Velice ošklivé."

Následovalo dlouhé mlčení, při němž vikář meditoval o své večeři, do které chyběla ještě hodina – a paní Poulteneyová o svých nedostatcích. S plachostí u ní nezvyklou pak vyrukovala s kompromisním řešením svého problému.

„Kdybyste věděl o nějaké dámě, vzdělané osobě, která přišla do nesnází…“

„Není mi úplně jasné, co máte na mysli.“

„Chtěla bych přijmout společnici. Dělá mi teď obtíže psát. A paní Fairleyová tak špatně předčítá! Velice ráda bych takové osobě poskytla domov.“

„Výborně. Jestliže si to opravdu přejete. Hned se přeptám.“

Když si uvědomila, jak střemhlavě se hodlá vrhnout na ňadra Opravdového křesťanství, paní Poulteneyová poněkud couvla. „Chci jenom osobu, které se po morální stránce nedá vyčíst ani to nejmenší; musím brát ohledy na služebnictvo.“

„Ale to se samo sebou rozumí, vážená paní.“ Vikář vstal.

„A pokud možno bez příbuzných. Příbuzní osob, které jsou na vás závislé, mohou být někdy strašně únavní.“

„Ujišťuji vás, že vám nedoporučím nikoho nevhodného.“ Stiskl jí ruku a ubíral se ke dveřím.

„A pane Forsythe, aby ta osoba nebyla příliš mladá.“

Uklonil se a opustil místnost. Ale vpůli cesty do přízemí se zastavil. Vzpomněl si. Uvažoval. A snad nějaké hnutí mysli, ne zcela prosté potměšilosti, toho výplodu dlouhých hodin pokrytectví – či aspoň ne vždy naprosté upřímnosti – po boku smutečně oděné paní Poulteneyové, rozhodně nějaký takový impuls ho přiměl k návratu do obývacího pokoje. Stanul ve dveřích.

„Vhodná osoba mne právě napadla. Jmenuje se Sarah Woodruffová.“

5

Ó běda, nic mě nenutí
vést marnou při. Však smířila
se láska kdy hned se smrtí?
to bych pak ničím nebyla

než temných pudů rmutná tíž,
než zrůzněná tvář satyra,
jenž hroznů krev si nabírá
a v hloubi lesů hledá skrýš.

A. Tennyson: In memoriam (1850)[12]

Mladí lidé se nemohli dočkat, až uvidí Lyme.

J. Austenová: Anna Elliotová

Ernestina měla přesně obličej odpovídající její době; to je oválný, s malou bradou, jemný jako fialka. Dosud jej můžete nalézt u velkých ilustrátorů té doby – ve Phizově díle, v kresbách Johna Leeche. Její šedé oči a bílá pleť jen zvyšovaly dojem celkové křehkosti. Při prvním setkání uměla velmi pěkně klopit oči, jako by se chystala padnout do mdlob, kdyby se některý gentleman odvážil ji oslovit. Ale koutky jejich rtů nepatrně, abychom rozšířili své přirovnání – jako slabá vůně únorových fialek – a nenápadně, ale zcela nepochybně popíraly její naprostou poslušnost velkému bohu – Muži. Pravověrná viktoriánská duše by

byla možná nedůvěřovala tomu neklamnému náznaku podobnosti s Becky Sharpovou[13]; ale muž Charlesova typu nemohl Ernestině odolat. Na oko patřila k houfu těch stydlivých mamselek, Georgin, Viktorií, Albertin, Matyld a ostatních, které přísně hlídány seděly po tuctech na každém bále; a přece se jim tak úplně nepodobala.

Když Charles opustil dům tety Tranterové v Broad Street, aby se odebral tak asi o sto kroků dál do svého hotelu, kde vystoupil po schodech do svých pokojů a tam se vážně – nejsou snad všichni milenci světu pro smích? – zahloubal do pozorování své hezké tváře v zrcadle, Ernestina se omluvila a uchýlila se do svého pokoje. Chtěla se krajkovými záclonami ještě naposled podívat za snoubencem; zároveň chtěla být v jediném pokoji tetina domů, který jí připadal snesitelný.

Když se dost naobdivovala způsobu jeho chůze a zvláště tomu, jak zvedl cylindr, aby pozdravil služebnou tety Tranterové, která se vracela z nějaké pochůzky, a když k němu *zároveň* proto pocítila nenávist, protože děvče mělo smělá očka dorsetských venkovanů a provokujícím způsobem přitažlivou růžovou pleť a Charles měl přísně zakázáno i jen se podívat na jakoukoli ženu pod šedesát – této podmínce unikla teta Tranterová naštěstí právě o rok –, Ernestina se vzdálila od okna do vnitřku pokoje. Byl zařízen pro ni a podle jejího vkusu, který zbožňoval všechno francouzské; nábytek byl právě tak těžký jako anglický, ale víc zlacený a neobvyklejších tvarů. Zbytek domu tety Tranterové byl zařízen důsledně, masivně a neodvolatelně ve stylu nastoleném před čtvrtstoletím: bylo to muzeum předmětů vytvořených v prvním návalu odporu ke všemu dekadentnímu, lehkému a půvabnému, co mělo nějaký vztah k morálce a mravům zlopověstného Prinnyho, Jiřího IV. Nikdo nemohl mít tetu Tranterovou nerad;

i pouhá představa, že by se člověk mohl hněvat na její usměvavý a hovořící – zvláště hovořící – obličej, byla absurdní. Měla hluboký optimismus úspěšných starých panen. V samotě člověk buď zahořkne, nebo se naučí spoléhat sám na sebe. Teta Tranterová začala tím, že se snažila ze všeho vydobýt pro sebe tu lepší stránku věci, a skončila tím, že to dělala pro všechny kolem sebe.

I když Ernestina se podle svých nejlepších sil snažila živit v sobě proti tetě hněv za ty nemožné večeře v pět, za ten pohřební nábytek zaplňující ostatní pokoje, za přemrštěnou péči, kterou teta věnovala její dobré pověsti (patrně jí ani na mysl nepřišlo, že by ženich a nevěsta chtěli sedět o samotě nebo si sami vyjít), a zejména proto, že je vůbec nucena pobývat v Lyme.

Ubohé děvče muselo, pokud jeho paměť sahala, snášet útrapy jedináčka – to je tíživé a nikdy nepolevující břemeno rodičovské starostlivosti. Od narození přivolávalo její sebemenší zakašlání do domu doktory. Od času dospívání její nejmenší rozmar přiváděl čalouníky a švadleny. A sebemenší mráček na jejím čele způsoboval papínkovi a matince hodiny tajných výčitek. Fungovalo to výborně, pokud šlo o nové šaty a nové závěsy, ale v jedné věci všechno její trucování a stížnosti neměly nejmenší účinek. Kdykoli šlo o její zdraví. Její rodiče byli přesvědčeni, že má souchotiny. Jakmile se jim jen zazdálo, že ze sklepa táhne vlhkost, už se stěhovali. Stačilo, aby o prázdninách někde dva dny pršelo, hned měnili místo pobytu. Prohlížela ji půlka lékařů z Harley Street – a nic nenašla; nikdy v životě nebyla vážně nemocná, netrpěla únavou a chronickou slabostí tuberkulózních lidí. Mohla – či lépe byla by mohla, kdyby jí to byli dovolili – protancovat celou noc, a hned nazítří, bez sebemenší stopy únavy hrát celé dopoledne diabolo. Ale nebyla s to pohnout fixní ideou svých starostlivých rodičů o nic víc, než by

nemluvně dokázalo pohnout horou. Kdyby jen byli mohli nahlédnout do budoucnosti! Protože Ernestina přežila celou svou generaci. Narodila se v roce 1846. A zemřela v den, kdy Hitler vpadl do Polska.

Nebezpečnou součástí jejího zcela zbytečného zdravotního režimu byl každoroční pobyt u sestry její matky v Lyme. Většinou přijížděla, aby se zotavila po sezoně. Tentokrát ji sem poslali brzy, aby nabrala sil před sňatkem. Vítr od kanálu jí nepochybně také prospíval, ale vystupovala vždycky z kočáru v Lyme sklíčená jako vězeň, kterého přivezli do nehostinného vyhnanství. Společnost v městečku byla asi tak moderní jako mahagonová monstra v domě tety Tranterové. A pokud jde o zábavu, v očích mladé dámy obeznámené se vším nejlepším, co mohl Londýn poskytnout, se tu dělo méně než nic. A tak její vztah k tetě Tranterové byl mnohem spíš vztahem svéhlavého dítěte, anglické Julie k její plochonohé chůvě, než vztahem, jaký by se dal očekávat mezi neteří a tetou. Opravdu, kdyby se onu poslední zimu nebyl šťastně objevil na scéně Romeo a neslíbil, že s ní bude sdílet vězeňskou samotu, byla by se už vzbouřila nebo, jak sama sebe ujišťovala, by se byla o to aspoň pokusila. Ernestina měla zcela zaručeně mnohem silnější vůli, než její okolí tušilo – mnohem silnější, než doba připouštěla. Ale naštěstí měla velkou úctu ke konvencím; a podobně jako Charles – nebyla to nejmenší součást přitažlivosti, kterou jeden k druhému od počátku cítili – si zachovala ironický odstup sama k sobě. Bez něho a bez jisté dávky smyslu pro humor by byla chodila po světě jen jako strašné rozmazlené dítě. Také skutečnost, že se občas takto oslovovala (ty strašné rozmazlené dítě), ji určitě držela na uzdě.

To odpoledne si ve svém pokoji před zrcadlem rozepnula šaty a stála před ním jen v košili a spodničkách.

Na několik okamžiků zapomněla na celý svět, zabrána do značně narcistického sebepozorování. Její hrdlo a ramena splňovaly, co sliboval obličej; byla opravdu velice pěkná, jedna z nejpěknějších dívek, které znala. A jako by to chtěla dokázat, zvedla paže a rozpustila si vlasy pohybem, o kterém neurčitě tušila, že je hříšný, ale potřebný jako horká koupel nebo teplá postel v zimní noci. Na vpravdě hříšný okamžik si připadala jako nějaká zkažená osoba – tanečnice, herečka. A pak, kdybyste byli přihlíželi, byste uviděli něco velmi zvláštního. Protože se náhle přestala natáčet a obdivovat z profilu; vzhlédla prudce ke stropu. Její rty se pohybovaly. A spěšně otevřela jednu ze svých skříní a vytáhla *peignoir*[14].

Při jedné ze svých piruet zahlédla totiž v zrcadle roh lůžka – a hlavou ji projela myšlenka erotického obsahu; pouhá představa, nejasný obraz propletených nahých údů jako na sousoší Laokoonta[15]. Neděsila ji jen její hluboká neznalost, pokud jde o všechny reality soulože; odpuzovala ji i atmosféra bolesti a brutality, kterou akt podle všeho vyžadoval a která jako by popírala všechnu jemnost gest a ohleduplnosti dovolených něžnůstek, jež ji tak přitahovaly na Charlesovi. Jednou či dvakrát viděla, jak se páří zvířata, divokost té scény ji strašila v mysli.

Tak se u ní vyvinulo jakési soukromé přikázání – neslyšitelný příkaz zněl prostě „to nesmím“ –, kdykoli se ženské požadavky jejího těla, sexuální, menstruační a jakékoliv jiné, snažily prosadit do jejího vědomí. Ale ačkoliv člověk může uchránit svůj dům před vlky, pořád ještě tam někde vyjí v temnotách. Ernestina si přála manžela, chtěla, aby Charles byl ten manžel, a chtěla děti; ale splátka, kterou za to bude podle vlastního nejasného odhadu muset zaplatit, se jí zdála přemrštěná.

Občas přemýšlela, proč Bůh připustil, aby tak bestiální podoba povinnosti kazila tak nevinné touhy. Většina žen její doby cítila totéž, i většina mužů; a není divu, že povinnost se stala tak klíčovým pojmem našeho chápání viktoriánské éry – či naopak, takovou nevábnou představou naší současnosti.

Když Ernestina zahnala vlky, přešla k toaletnímu stolku, odemkla zásuvku a vytáhla odtamtud svůj deník, vázaný v černém marokénu se zlatým uzávěrem. Z jiné zásuvky vyndala ukrytý klíček a knihu odemkla. Okamžitě nalistovala poslední stránku. V den svého zasnoubení s Charlesem tam vypsala data všech měsíců a dnů ležících mezi zasnoubením a jejich sňatkem. Úhledné čáry už protínaly asi dva měsíce; zbývalo ještě nějakých devadesát dnů. A tu Ernestina vytáhla ze spodní strany deníkových desek tužku s držátkem ze slonoviny a proškrtla 26. březen. Do konce dne chybělo sice ještě devět hodin, ale obvykle si dovolovala takovou malou lest. Pak se vrátila k předním stranám knihy, či skoro docela dopředu, protože kniha byla dárkem k Vánocům. Po přibližně patnácti stránkách popsaných drobným písmem následovala prázdná stránka, na kterou přitiskla snítku jasmínu. Chvilku na ni pohlížela, pak se sklonila a přivoněla k ní. Její uvolněné vlasy padaly na stránku. Zavřela oči, aby si v duchu ještě jednou vyvolala onen nejkrásnější den, kdy myslela, že umře radostí, den, kdy bez konce plakala, ten dokonalý…

Ale uslyšela na schodech kroky tety Tranterové, rychle schovala knihu a začala si pročesávat hladké hnědé vlasy.

6

Ó, Maud, ty mléčně bílá srno, jak nehodíš se za ženu…
A. Tennyson: Maud (1855)

Když se vikář to odpoledne vrátil se svým sdělením k paní Poulteneyové, vyjadřovala její tvář naprosté nepochopení. A u dam jejího typu znamená neúspěšné odvolání k jejich znalostem valnou většinou úspěšnou žádost o nesouhlas. K vyjádření nesouhlasu se ostatně její obličej hodil vynikajícím způsobem: její oči v nejmenším nebyly Tennysonovým „domovem tiché modlitby“ a dolní část jejích tváří tvořila laloky, mezi nimiž se tísnily úzce sevřené rty, šmahem zavrhující všechno, co ohrožovalo její dva životní principy: první (a zde si vypůjčím Treitschkeho sarkastický výrok), že „civilizace je mýdlo“, a druhý: „úctyhodné je to, co mě neuráží“. Trochu se podobala bílému japončíkovi, přesně řečeno vycpanému japončíkovi, protože na prsou nosila malé pouzdro s kafrem jako preventivní prostředek proti choleře… takže všude tam, kde se zdržovala, se šířila jemná vůně kuliček proti molům.

„Neznám ji.“

Vikář cítil pohrdavé odmítnutí a napadlo ho, co by se bylo stalo, kdyby byl milosrdný Samaritán narazil na paní Poulteneyovou místo na chudého pocestného.

„Nepředpokládal jsem, že byste ji znala. To děvče je z Charmouthu.“

„Děvče?“

„Totiž, nejsem si jist jejím stářím, žena, dáma asi třicetiletá. Snad starší. Nerad bych si dovolil hádat.“ Vikář si byl vědom, že začal s obhajobou nepřítomné dívky dost uboze. „Ale skutečně politováníhodný případ. Naprosto si zasluhující vaší dobročinné pozornosti.“

„Má vzdělání?“

„Ano, zajisté. Připravovala se na dráhu guvernantky. Byla guvernantkou.“

„A co dělá teď?“

„Myslím, že je bez místa.“

„Proč?“

„To je dlouhá historie.“

„Rozhodně bych si ji ráda poslechla, než podniknu další kroky.“

A tak se vikář zase posadil a sdělil jí, co věděl, či něco z toho (protože při statečném pokusu zachránit duši paní Poulteneyové se rozhodl raději uvést v nebezpečí svoji vlastní), co věděl o Sarah Woodruffové.

„Otec té dívky byl nájemcem lorda Meritona blízko Beaminsteru. Byl to sedlák, ale muž výborných zásad a velice vážený ve svém okolí. Nanejvýš předvídavě umožnil dceři lepší výchovu, než by se dalo očekávat.“

„Zemřel?“

„Již před několika lety. Dívka se stala vychovatelkou u rodiny kapitána Johna Talbota v Charmouthu.“

„Dostane od něho doporučení?“

„Má milá paní Poulteneyová, jestliže jsem předtím naši rozmluvu dobře pochopil, jednáme o předmětu milosrdenství, nikoli o vhodné zaměstnankyni.“ Přikývla, což u ní znamenalo náznak omluvy, největší, na jaký se kdy zmohla. „Bezpochyby je možné obdržet takový doporučující dopis. Odešla z jeho domu na vlastní žádost. Jistě si vzpomínáte na francouzskou bárku – myslím, že vyplula ze Saint Malo a ztroskotala

pod Stonebarrow v té strašné vichřici vloni v prosinci. A jistě si také vzpomenete, že tři členové posádky se zachránili a byli přijati lidmi v Charmouthu. Dva z nich byli prostí námořníci. Třetí, jak jsem vyrozuměl, velel tomu plavidlu. Při prvním nárazu mu to zle pochroumalo nohu, ale chytil se stěžně a vlna ho vyplavila na břeh. Jistě jste o tom četla."

„S největší pravděpodobností. Nemám ráda Francouze."

„Kapitán Talbot, sám námořní důstojník, se s velkou laskavostí uvolil vzít na sebe péči… o cizího důstojníka. Ten nemluvil anglicky. A tak ho svěřil slečně Woodruffové, která mu tlumočila a starala se o něho."

„Ona mluví francouzsky?" Rozrušení paní Poulteneyové nad tímto povážlivým odhalením málem připravilo vikáře o zbytek odvahy. Ale donutil se k úkloně a světácky se usmál.

„Drahá madam, většina guvernantek mluví francouzsky. Není to jejich vina, že svět na nich vyžaduje podobné znalosti. Ale abychom se vrátili k tomu francouzskému gentlemanovi. Musím s politováním říci, že si to označení nezasloužil."

„Pane Forsythe!"

Napřímila se, ale ne obzvlášť důrazně, aby snad její přísnost nezmrazila vyprávění chudáka vikáře.

„Spěchám dodat, že se v domě kapitána Talbota neudála žádná nepřístojnost. Opravdu, pokud jde o slečnu Woodruffovou, nedošlo k ničemu takovému nikdy a nikde. Mám na to slovo pana Furseyho-Harrise. Zná všechny okolnosti mnohem lépe než já." Muž, na kterého narážel, byl vikářem v Charmouthu. „Ale Francouzi se podařilo vzbudit v slečně Woodruffové city. Když se mu noha zahojila, najal si kočár do Weymouthu, kde, jak se všeobecně předpokládalo, chtěl najít vhodnou loď, na které by se přeplavil domů. Dva

dny nato požádala slečna Woodruffová velice naléhavě paní Talbotovou, aby jí dovolila z místa odejít. Jak mi bylo řečeno, snažila se paní Talbotová vyzvědět její důvody. Ale marně."

„A to jí dovolila odejít bez řádné výpovědi?"

Vikář se obratně chopil příležitosti. „Souhlasím s vámi – bylo to od ní velmi pošetilé. Měla prokázat více soudnosti. Nepochybuji, že mít slečna Woodruffová moudřejší zaměstnavatelku, nebylo by k té smutné záležitosti vůbec došlo." Odmlčel se, aby dal paní Poulteneyové příležitost pochopit nevyřčenou poklonu. „Abych byl stručný. Slečna Woodruffová odjela za Francouzem do Weymouthu. Její počínání je ovšem nanejvýš odsouzeníhodné, ale jak jsem byl informován, ubytovala se u své sestřenice."

„To ji v mých očích neomlouvá."

„Zajisté, že ne. Musíte mít však na paměti, že se nenarodila jako dáma. Nižší třídy tolik nedají na dodržování všech náležitostí jako my. Kromě toho jsem opomněl říci, že Francouz nedodržel svůj slib. Slečna Woodruffová odjela do Weymouthu v přesvědčení, že se s ní ožení."

„Ale což to nebyl katolík?"

Paní Poulteneyová už se viděla jako osamělý Patmos uprostřed řádícího příboje papeženství.

„Obávám se, že soudě podle jeho chování neměl žádnou křesťanskou víru. Bezpochyby ji přesvědčil, že je jedním z našich nešťastných souvěrců v té pomýlené zemi. Po několika dnech se vrátil do Francie, když předtím slíbil slečně Woodruffové, že jakmile si promluví se svou rodinou a opatří si novou loď – jedna z jeho dalších lží byla, že má být po svém návratu povýšen na kapitána –, vrátí se přímo sem, do Lyme, ožení se s ní a vezme si ji s sebou. Od té doby na něho čeká. Je nad slunce jasnější, že ten člověk byl bezcitný pod-

vodník. Bezpochyby doufal, že se mu ve Weymouthu podaří s tím ubohým stvořením něco strašného. Ale když vzhledem k jejím pevným křesťanským zásadám poznal marnost svého počínání, sedl na loď."

„A co se s ní stalo potom? Přece ji paní Talbotová nevzala zpátky?"

„Madam, paní Talbotová je poněkud excentrická dáma. Nabídla se, že tak učiní. Ale teď přejdu k smutným následkům té historie. Slečna Woodruffová není šílená. Zdaleka ne. Je naprosto schopna vykonávat jakékoli povinnosti, které jí budou uloženy. Ale trpí vážnými záchvaty melancholie. Zčásti se dají nepochybně přičíst výčitkám svědomí. Ale také, obávám se, utkvělé iluzi, že poručík je čestný člověk a jednoho dne se pro ni vrátí. Patrně proto je ji často vidět, jak bloudí po mořském břehu a kolem všech přístupů k moři u našeho města. Sám pan Fursey-Harris se snažil vyložit té ženě beznadějnost jejího počínání, o nepřístojnosti takového chování ani nemluvě. Abych neobcházel kolem horké kaše, madam, je mírně vyšinutá."

Rozhostilo se ticho. Vikář se svěřil pohanskému bohu – náhodě. Cítil, jak paní Poulteneyová v duchu rozvažuje. Její mínění o sobě samé vyžadovalo, aby projevila rozhořčený odpor při pouhém pomyšlení vpustit takovou osobu do svého domu. Ale ani na Boha nesměla zapomínat.

„Má příbuzné?"

„Pokud vím nikoli."

„Jak se živila od doby, co…?"

„Velmi uboze. Pokud je mi známo, trochu se živila šitím. Myslím, že paní Tranterová jí dávala takovou práci. Ale hlavně žila z úspor, které získala ve svém bývalém zaměstnání."

„Tak tedy schraňovala."

Vikář si zase vydechl.

„Přijmete-li ji, madam, myslím, že bude doslova zachráněna." Pak vynesl svůj trumf. „A snad – i když mi nepřísluší soudit vaše svědomí – i ona může zachránit."

Paní Poulteneyová měla náhle omamnou nebeskou vidinu; spatřila v duchu lady Cottonovou s jejím svatouškovským nosem, úplně vyvedenou z míry. Zamračila se a upřela oči na hustý vysoký koberec.

„Uvítala bych, kdyby mě pan Fursey-Harris navštívil."

Týden nato skutečně přišel v doprovodu lymeského vikáře; usrkával madeiru, mnohé řekl – a o ledačems pomlčel – jak mu jeho církevní kolega doporučil. Paní Talbotová dodala nekonečný doporučující dopis, který napáchal víc škody než užitku, protože v něm k své hanbě opomněla dostatečně odsoudit vychovatelčino počínání. Jedna věta zvlášť rozzlobila paní Poulteneyovou. Zněla: „Monsieur Varguennes byl člověk s nesporným šarmem a kapitán Talbot si přeje, abych Vám připomněla, že život námořníka není nejlepší školou morálky." Také ji nezajímalo, že slečna Sarah je „obratnou a svědomitou učitelkou" nebo že „moje děti ji hluboce postrádají". Ale očividná pokleslost morálních měřítek paní Talbotové a její bláhová sentimentalita nakonec dívce u paní Poulteneyové pomohly: viděla v tom pro sebe výzvu.

A tak se Sarah, doprovázená vikářem, přišla představit. Paní Poulteneyové se od začátku vskrytu líbila, protože vypadala tak ušlápnutá, tak zdrcená okolnostmi. Pravda, vyhlížela podezřele spíše na pětadvacet – a skutečně jí víc nebylo – než na třicet či víc. Ale její zármutek byl naprosto očividný, což dokazovalo, že jde o hříšnici, a paní Poulteneyová nechtěla mít pranic společného s někým, kdo by nepatřil jasně do této kategorie. A také tu byla její rezervovanost – paní Poulteneyová se rozhodla vyložit si ji jako němou vděčnost. Kromě toho měla stará dáma bohaté zkušenosti

se služebnictvem, které ji opustilo, a děsila se zvláště drzosti a hubatosti, což se v jejích představách rovnalo především nebezpečí, že bude oslovena dříve, než sama osloví, a že její přání budou předem uhodnuta, takže nebude mít to potěšení dotazovat se, proč předem uhodnuta nebyla.

Pak na vikářův návrh nadiktovala dopis. Rukopis byl vynikající, pravopis bez chyby. Nastražila důmyslnější léčku. Podala dívce bibli a vyzvala ji, aby četla. Paní Poulteneyová už předem věnovala značnou péči výběru příslušného textu; tonula v žalostné nejistotě mezi Žalmem 119 („Blahoslavení ti, kteříž jsou ctného obcování") a Žalmem 140 („Vysvoboď mne, Hospodine, od člověka zlého"). Nakonec se rozhodla pro první z nich; a naslouchala nejen čtoucímu hlasu, ale také pásla po nejmenším osudném náznaku, že si čtenářka slova žalmistova nebere příliš k srdci.

Sářin hlas byl pevný, spíše hluboký. Ozývaly se v něm náznaky venkovského přízvuku, ale v oněch dnech nebyl ještě panský přízvuk tou důležitou společenskou rekvizitou, jakou se stal později. Ve Sněmovně lordů byli muži, dokonce vévodové, kteří si dosud zachovali přízvuk své rodné provincie, a nikdo proto o nich nesmýšlel hůř. Snad to byl rozdíl proti bezduchému koktání paní Fairleyové, co paní Poulteneyovou uspokojilo nejdřív.

„Vyslyšíš mne, ó, Hospodine, abych ostříhal ustanovení tvých!" Ale hlas ji okouzlil; stejně způsob, jakým četla.

Došlo na krátký výslech.

„Pan Forsyth mi sdělil, že dosud vzpomínáte na tu cizí osobu."

„Nepřeji si o tom mluvit, ma'm."

Kdyby se některá ze služebných byla opovážila říci něco takového paní Poulteneyové, následovalo by Dies

Irae[16]. Ale to zde bylo řečeno otevřeně, beze strachu, a přec uctivě; pro jednou si paní Poulteneyová nechala ujít příležitost k důkladnému kázání.

„Nestrpím ve svém domě francouzské knihy."

„Nemám žádné. Ani anglické, ma'm."

Mohu dodat, že žádné neměla, protože je všechny prodala.

„Ale máte přece bibli?"

Dívka zavrtěla hlavou. Vikář zakročil. „O to se postarám, má milá paní Poulteneyová."

„Bylo mi řečeno, že pravidelně navštěvujete služby boží."

„Ano, ma'm."

„Pokračujte v tom. Bůh nás utěšuje ve všech protivenstvích."

„Snažím se sdílet váš názor, ma'm."

Paní Poulteneyová položila nejtěžší otázku, ačkoliv ji vikář předem žádal, aby se na nic takového neptala.

„Co když... se ta osoba vrátí? Co pak?"

Ale Sarah zvolila zase ze všech možností tu nejlepší: mlčky zavrtěla skloněnou hlavou. Paní Poulteneyová už byla tak příznivě naladěna, že v tom viděla důkaz němého pokání.

A tak se vydala na cestu svého dobrého skutku.

Nenapadlo ji ovšem ptát se, proč Sarah, která odmítla nabídky mnohem mírnějších křesťanských duší, než byla paní Poulteneyová, si přeje vstoupit právě do jejího domu. Mělo to dva velmi prosté důvody. Za prvé poskytoval Marlborough House nádhernou vyhlídku na Lymeskou zátoku. Druhý důvod byl prostší. Zbývalo jí všehovšudy už jen sedm pencí.

7

Mimořádná produktivita v moderním průmyslu… umožňuje neproduktivní zaměstnání stále větší části dělnické třídy a tím i v stále větším stupni rozmnožování staré instituce domácích otroků pod názvem služebnictva včetně sluhů, služek, lokajů atd.

K. Marx: Kapitál (1867)

Když Sam rozhrnul záclony, Charlese zaplavilo světlo, jako by si paní Poulteneyová – v tu dobu ještě slyšitelně spící – byla přála, aby ji, až jednou, po příslušné pauze zemře, zaplavilo světlo ráje. Přibližně tucetkrát za rok poskytuje klima mírného dorsetského pobřeží takové dny – ne jenom příjemné, vlažné, poněkud se vymykající ročnímu období, ale nádherné záchvěvy středomořského tepla a světla. V oněch dnech se příroda tak trochu zblázní. Pavouci, kteří by měli spát zimním spánkem, pobíhají po rozpálených listopadových skalách, kosi zpívají v prosinci, petrklíče vyrážejí v lednu a březen napodobuje červen.

Charles se posadil, strhl si noční čepičku, poručil Samovi, aby otevřel okno dokořán, a pak, s rukama opřenýma za zády, užasle hleděl do slunečního světla proudícího do pokoje. Lehká melancholie, která ho tísnila předešlého dne, jako by se rozplynula s mraky. Cítil, jak se teplý vzduch protahuje napůl rozhalenou noční košilí a hladí ho na holém hrdle. Sam tu stál

a brousil si břitvu a z měděného džbánu, který s sebou přinesl, stoupala lákavá pára s jakousi proustovskou schopností evokace – tolik podobných šťastných dnů, tolik jistoty v otázkách postavení, pořádku, klidu, civilizace! Dole projížděl ulicí nějaký jezdec a kopyta jeho koně mírumilovně klapala po dláždění směrem k moři. Smělejší závan větru pohnul ošumělými sametovými záclonami na okně; ale v tom světle dokonce i ty záclony vypadaly krásně. Všechno bylo v nejlepším pořádku. Svět bude vždycky takový, vždycky jako tato chvíle.

Ozval se klapot kopýtek, směs bečení a naříkavého kňourání. Charles vstal a vyhlédl z okna. Stáli tam spolu dva staříci ve vyšívaných nabíraných halenách a bavili se. Jeden z nich byl ovčák a opíral se o pastýřskou hůl; uprostřed ulice přešlapovalo neklidně asi tucet ovcí a ještě víc jehňat. V roce 1867 vypadaly takové pozůstatky lidového kroje ze zapadlých časů staré Anglie už velmi pitoreskně, i když ještě nebyly vzácné; v každé vesnici se našel přibližně tucet starých lidí, kteří chodili v halenách. Charles zalitoval, že neumí kreslit. Opravdu, venkov je báječný. Obrátil se k sluhovi.

„Čestné slovo, Same, v den, jako je dnešní, bych dokázal uvažovat o tom, že už se nikdy na Londýn ani nepodívám."

„Jestli tu budete dýl postávat v tom průvanu, pane, taky že to tak dopadne."

Jeho pán mu věnoval ostrý pohled. Strávili už spolu se Samem čtyři roky a znali jeden druhého o dost lépe, než tomu bývá u partnerů, jejichž spojení je považováno za intimnější.

„Same, tys už zase pil."

„Ne, pane."

„Ten nový pokoj je lepší?"

„Ano, pane."

„A hostinec?“

„Docela ujde, pane.“

„*Quod est demonstrandum.* Máš náladu pod psa v den, kdy by zpíval i největší ubožák. *Ergo,* pil jsi.“

Sam zkoušel ostří hrozivě vyhlížející břitvy na svém malíčku, ale výraz jeho tváře napovídal, že co nevidět změní úmysl a vyzkouší ji na vlastním hrdle, nebo možná na hrdle svého usmívajícího se pána.

„To ta kuchyňská ficka od paní Tranterový, pane. Ale já se kvůli takový nebudu…“

„Polož laskavě tu břitvu. A vyjadřuj se jasněji.“

„Potkal jsem ji. Támhle dole.“ Ukázal palcem z okna. „A křičí na mě přes ulici.“

„A co prosím křičela?“

Samův obličej vyjadřoval hluboké rozhořčení. „Nemáte na prodej pytel sazí?“ Významně se odmlčel. „Tohle, pane.“

Charles se zazubil.

„Znám to děvče. Ta v těch šedých šatech? Co nestojí ani za ohlédnutí?“ To nebylo od Charlese pěkné, jelikož mluvil o děvčeti, které předešlé odpoledne zdravil smeknutím klobouku, a tedy stvoření jistě z nejpohlednějších, jakými se Lyme mohl chlubit.

„Není zrovna vošklivá. Aspoň na pohled.“

„Ach tak. Amor není cockneyům nakloněn.“

Sam se na něj rozhořčeně podíval. „Tý bych se nedotk ani pohrabáčem! Zatrápená dojička!“

„Doufám, že jsi opravdu a doslova chtěl říct trápená, Same. Snad ses, jak často tvrdíš, narodil v kořalně –“

„Hned vedle, pane.“

„Tedy v *nejbližší* blízkosti kořalny, ale nehodlám ti trpět její jazyk, a k tomu v den, jako je dnešní.“

„To je kvůli tý vostudě, pane Charles. Všecky podomci to slyšeli.“ Jelikož „všecky podomci“ sestávali ze dvou osob, z nichž jedna byla hluchá jako pařez,

projevil Charles jen málo sympatie. Usmál se a pak pokynul Samovi, aby mu nalil horkou vodu.

„A teď mi přines snídani, buď tak hodný. Dnes ráno se oholím sám. A objednej mi dvojitou porci vdolečků."

„Ano, pane."

Ale Charles zastavil nabručeného Sama u dveří a hrozivě na něho zamával holičskou štětkou.

„Venkovské dívky jsou příliš bojácné, než aby drze pokřikovaly na vznešené londýnské pány – pokud je někdo předtím pořádně nedopálil. Mám vážně podezření, Same, že sis poněkud dovoloval. A jestli teď *místo* toho nebudeš obratem zpátky s mou snídaní, *umístím* já svou botu právě doprostřed zadní části tvé nanicdobré anatomie."

Nato se dveře zavřely, a to nepříliš zlehka. Charles na sebe zamrkal do zrcadla. A najednou přidal svému obličeji deset let navíc; zbyla jen vážnost, slavnostní výraz mladého pater familias. Pak se Charles shovívavě zasmál svým vlastním grimasám a radosti, která za tím vězela; už uklidněný se zaujatě věnoval pozorování svých rysů. Obličej měl opravdu velmi pěkně utvářený – široké čelo, knír černý stejně jako vlasy, teď po sejmutí noční čepičky pocuchané –, takže působil mladší, než ve skutečnosti byl. Pleť měl příslušně bledou – i když ne natolik jako někteří jiní londýnští gentlemani, protože v oné době nebyla opálená pleť vůbec žádoucím symbolem sociálně sexuálního statusu, nýbrž právě naopak; bylo to znamení nízkého sociálního původu. Ale při bližším zkoumání vyhlížel ten obličej ve chvíli jako tato poněkud pošetile. Charlese zase zaplavil pocit podráždění z předešlého dne. Zbaven konvenční masky pro styk s vnějším světem to byl obličej příliš nevinný; příliš málo toho dokázal. Jen dórický nos a šedé chladné oči stály za povšimnutí.

Dobrý rod a znalost sebe samého, to obojí se mu nesporně nedalo upřít.

Začal ten dvojaký obličej natírat mýdlovou pěnou.

Sam byl asi o deset let mladší než Charles; na dobrého sluhu byl příliš mladý a kromě toho řádně roztržitý, hádavý, ješitný a měl přehnané představy o své mazanosti. Ze všeho nejraději postával se stéblem trávy nebo kouskem petrželové nati zastrčeným v koutku úst a často si hrál na znalce koní nebo začal chytat vrabce pod síto, zrovna když na něho křičeli, že je ho nahoře zapotřebí.

Nám ovšem kterýkoli cockneyský sluha jménem Sam připomíná nesmrtelného Wellera a zcela zaručeně i tento Sam se vynořil ze stejného prostředí. Ale od doby, kdy se Pickwickovci poprvé zablyštěli ve světě, uplynulo už třicet let. Samova láska ke koním nebyla příliš hluboká. Podobal se v tom spíše modernímu dělníkovi, který si představuje, že výborná znalost aut je znamením sociálního vzestupu. Dokonce věděl o Samu Wellerovi, ne z knihy, ale z jejího jevištního zpracování. A věděl také, že se časy změnily. Jeho generace cockneyů už byla o kus dál. Potuloval se po stájích především proto, aby ukázal všem těm venkovským podomkům a poskokům, s kým mají tu čest.

V polovině století se objevil na anglické scéně nový typ dandyho. Stará odrůda z vyšších tříd, poněkud degenerovaní potomci „krasavce“ Brummela, byla známa jako „elegáni“. Ale noví mladí úspěšní řemeslníci a po lepším bydle šilhající vrstva panských služebníků jako Sam statečně vytáhla do tohoto boje. Sami elegáni jim říkali „snobové“. V tomto omezeném, lokálním slova smyslu byl Sam velmi dobrou ukázkou snoba. Měl výborný čich pro styl oblékání, stejně jako „frajeři“ a „páskové“ dvacátého století. Většinu mzdy utrácel za

oblečení. A ve způsobu, jakým se snažil změnit svou výslovnost, se projevovaly ještě jiné příznaky této nové třídy.

Známá neschopnost Sama Wellera rozlišit v mluvené angličtině v od w, po staletí neklamný znak Londýňana z lidu, byla v roce 1870 už ve stejném opovržení u snobů jako u buržoazních spisovatelů, kteří její pomocí ještě po nějaký čas zcela nesprávně charakterizovali cockneye ve svých románech. Snob v oné době zápasil mnohem více s aspirantami; byl to úmorný zápas a v Samově případě mnohem častěji ztracený než vyhraný. Ale že Sam používal „h", kde nemělo být, a ve slovech, kam patřilo, je vynechával, nepůsobilo vlastně komicky. Byl to příznak sociálního převratu, a to právě Charlesovi unikalo.

Snad to bylo tím, že Sam přinášel do jeho života cosi velmi důležitého – denní příležitost ke klábosení a k návratu do školních let, kdy Charles mohl tak říkajíc hovět své charakteristické a politováníhodné zálibě v důmyslných slovních hříčkách a vtipných improvizacích: byl to humor založený s podivně odpuzující čistotou na privilegiích vzdělání. Ale ačkoliv Charlesův postoj zdánlivě přidává další polínko k beztak už dost velkému bezpráví ekonomického vykořisťování, musíme zdůraznit, že v jeho poměru k Samovi se projevoval jistý druh náklonnosti, lidský vztah o mnoho lepší než ledová bariéra, kterou tak mnoho nových zbohatlíků v době zbohatlíky oplývající vytyčovalo mezi sebou a svým služebnictvem.

Charles měl ovšem za sebou mnoho generací lidí zvyklých zacházet se sloužícími. Zbohatlíci nic takového neměli – naopak, velmi často byli dětmi služek a sluhů. Charles si nedovedl život bez služebnictva představit. Zbohatlíci to dovedli, a proto velmi tvrdě a neústupně bděli nad tím, aby se respektovalo jejich

společenské postavení. Snažili se své služebnictvo přeměnit ve stroje, zatímco Charles velmi dobře věděl, že v Samovi má také společníka – svého Sancho Panzu, hlas frašky podpírající jeho duchovní uctívání Ernestiny – Dulciney. Zkrátka, držel si Sama, protože ho jeho počínání často bavilo, ne proto, že se nedal najít lepší „stroj".

Rozdíl mezi Samem Wellerem a Samem Farrowem (to jest rozdíl mezi lety 1836 a 1867) byl však především v tom, že první z nich byl ve své úloze šťastný, druhý ji jenom snášel. Weller by byl na vtip s pytlem a sazemi přišil slovní záplatu, a to pěkně peprnou. Sam se urazil, „zvedl vobočí" a otočil se zády.

8

Kde rostl strom, je hlubina.
Ó země, změn cos viděla!
Kde ulice zní zvesela,
bývala mořská tišina.

Z hor stíny jsou a putují
jak mlžná horstva za stíny;
jak světů dálné končiny,
jak mraky, jež se vzdalují.

A. Tennyson: In Memoriam (1850)

Ale nechcete-li dělat nic a požívat přitom všeobecné vážnosti, je nejlepší záminkou pracovat na nějaké hlubokomyslné studii.

L. Stephen: Črty z Cambridge (1865)

Sam nebyl toho rána v Lyme jediný, kdo chodil se zasmušilým obličejem. Ernestina se probudila v náladě, kterou příslib nádherného počasí venku jenom zhoršoval. Její nevolnost nebyla nic mimořádného, ale za nic na světě se její důsledky nesměly dotknout Charlese. A tak když se v deset hodin, jak povinnost kázala, dostavil do domu tety Tranterové, uvítala ho pouze tato dáma. Ernestina prý strávila poněkud neklidnou noc a přeje si odpočívat. Nechtěl by se snad stavit ještě jednou na čaj, kdy už jí bude bezpochyby lépe?

Když teta ve vší zdvořilosti záporně zodpověděla Charlesovy znepokojené dotazy – nebylo by snad radno zavolat lékaře? –, odporoučel se. Nařídil Samovi, aby opatřil nejlepší květiny, jaké dostane, a zanesl je do domu rozkošné nemocné, přičemž mu dovolil, ba doporučil, aby věnoval květ nebo dva za svou osobu mladé dámě tak zaujaté proti sazím, a po této lehké povinnosti mu udělil na ten den za odměnu volno. Pak začal uvažovat, co s vlastním volným časem.

Nemusel se dlouho rozmýšlet. V zájmu Ernestinina zdraví by byl ovšem jel kamkoli, ale nutno přiznat, že právě pobyt v Lyme Regis činil z jeho předmanželské povinnosti věc přímo rozkošně snadnou. Stonebarrow, Black Ven, Ware Cliffs – tato jména vám možná nic neřeknou. Ale Lyme leží uprostřed vzácného naleziště kamene zvaného modrý lias. Pro člověka, který se zajímá jen o vzhled krajiny, není na tom kameni nic přitažlivého. Jeho barvou je temně špinavá šeď, učiněné zkamenělé bláto, takže je mnohem spíš odpudivý než malebný. Je také zrádný, protože vrstvy, v nichž je uložen, jsou křehké a mají sklon k posuvu. Na oněch dvanácti mílích modrého liasu bylo odplaveno víc půdy do moře než téměř kdekoli jinde v dějinách Anglie. Ale právě jeho pohyblivost a mimořádná vhodnost k uchovávání otisků z něho dělají meku britských paleontologů. Za posledních sto let byl nejčastěji se vyskytujícím živočichem na tomto břehu člověk – ozbrojený geologickým kladívkem.

Charles už také navštívil tehdy patrně nejslavnější obchod v Lyme – obchod se zkamenělinami, založený pozoruhodnou Mary Anningovou, ženou bez formálního vzdělání, ale s geniálním smyslem pro objevování dobrých, v mnoha případech dosud nepopsaných exemplářů. Byla první, kdo spatřil kosti *Ichthyosaura platyodona;* a je skutečně ostudou britské paleontologie, že

ačkoliv mnoho vědců oněch dnů vděčně užívalo jejich nálezů k založení vlastního objevitelského věhlasu, ani jeden z místních nálezů nenese specifikum *anningii.* Této místní pamětihodnosti složil Charles svou poklonu – a zároveň i něco ze své hotovosti, protože si naléhavě přál, aby lilijice a různí amoniti zdobili vitríny lemující stěny jeho pracovny v Londýně. Jedna věc ho však přece zklamala, a to, že obchod mohl nabídnout jen málo exemplářů z oboru, na který se Charles právě tehdy specializoval.

Zaujali ho ostnokožci – *Echinodermata,* zvláště fosilní ježovky. V Anglii je někdy nazývají *tests*, z latinského *testa*, což znamená schránka, a v Americe jim říkají písečné dolary. Ježovky jsou tvarově velmi různorodé, i když vždy dokonale symetrické, a vyznačující se jemně rýhovaným povrchem. Nemluvě o vědecké hodnotě těchto zkamenělin (vertikální, kolmo na sebe navazující generační řada získaná na Beachy Head brzy po roce 1860 byla jedním z prvních praktických důkazů vývojové teorie) jsou to překrásné malé předměty. K jejich půvabům přispívá, že bývá velmi obtížné je nalézt. Člověk může hledat celé dny a nenajít ani jediný otisk. A na ráno, kdy potom najde dva nebo tři, si ještě dlouho vzpomíná. Snad k nim Charlese nevědomky přitahovala právě okolnost, že měl času nazbyt, že byl ve skutečnosti rozeným amatérem. Měl ovšem své vědecké důvody a s lidmi zaujatými stejným koníčkem by byl patrně pohoršeně prohlásil, že *Echinodermata* byla dosud „žalostně zanedbávána“. Je to známé ospravedlnění všech, kdo tráví příliš mnoho času na příliš úzce vymezeném poli. Ale ať byly jeho motivy jakékoli, upnul se celým srdcem k ježovkám.

Ježovky se však nenacházejí v modrém liasu, ale ve vrstvách křemene ležících nad ním a majitel obchodu se zkamenělinami Charlesovi poradil, že nejvíc naděje

na úspěch poskytuje oblast západně od města a že nálezy nemusí být nutně na břehu. Asi půl hodiny po své návštěvě u tety Tranterové se Charles ocitl zase na Valu.

Velké molo nebylo toho dne zdaleka opuštěné. Rybáři tu natírali čluny smolou, spravovali sítě, drátovali koše na kraby a raky. Přišli sem i zámožnější lidé, časní návštěvníci z řad domácích usedlíků, kteří se nečinně procházeli podél ještě vzdutého, teď ale už klidného moře. Po ženě hledící tak upřeně do dálky nebylo, jak si Charles povšiml, ani stopy. Dále však už na ni nebo na Val nemyslel a vydal se rychlým pružným krokem, tolik se lišícím od jeho obvyklé pohodlné městské chůze, po břehu pod Wareskými útesy směrem k svému cíli.

Dnešní pozorovatel by se asi usmál, kdyby ho viděl, jak pečlivě je na svou činnost vypraven. Na nohou měl těžké okované boty a kamaše z voskovaného plátna, do nichž byly zastrčeny pumpky ze silného flanelu. Oblek doplňoval těsný a nesmyslně dlouhý kabát, plátěný klobouk se zdviženou krempou neurčité béžové barvy, masivní hůl z jasanového dřeva, kterou si koupil cestou na molo, a objemný batoh, z něhož byste byli vytřásli pořádně těžký náklad kladívek, obalů, notesů, různých škatulek, sekyrek a bůhvíčeho ještě. Nic nám není tak nepochopitelné jako tato viktoriánská metodičnost; nejlépe (a také nejsměšněji) je zachycena v radách tak štědře udílených cestovatelům v raných vydáních bedekrovských cestovních průvodců. Kde – napadá nás – zůstala potom radost z cestování? Jak mohl například Charles nepoznat, že lehké oblečení by bylo o mnoho pohodlnější? Že klobouk je zbytečný? Že těžké okované boty jsou na pláži poseté oblázky asi tak vhodné, jako by byly brusle?

Nám se to směje. Ale snad je něco podivuhodného v té schopnosti oddělit co nejpohodlnější od toho, co se nejvíc doporučuje. A znovu tu narážíme na ono

jablko sváru mezi stoletími; máme se řídit povinností,* či nikoli? Pohlížíme-li na tuto posedlost být oblečen, jak se sluší a patří, být připraven na všechny eventuality, jako na pouhou omezenost, jako na slepotu ke všemu empirickému, dopouštíme se myslím vážného – či spíše nevážného – omylu, pokud jde o naše předky; byli to právě muži ne nepodobní Charlesovi, stejně přes míru navlečení a všemožnou výzbrojí obtížení, jako byl on toho dne, kdo položili základy celé naší moderní vědy. Jejich pošetilost v tomto ohledu byla pouze symptomem jejich vážnosti v otázce mnohem důležitější. Cítili, že soudobé představy o světě jsou velmi nedostatečné, uvědomili si, že jejich výhled na skutečnost je zastřen konvencí, náboženstvím, sociální stagnací; věděli zkrátka, že se musí pustit na cestu objevů a že každý takový objev je nesmírně důležitý pro budoucnost člověka. Nám se zdá (pokud netrávíme svůj život v laboratoři), že už vůbec není co objevit a že jediné a nejdůležitější, co se nás týká, je dnešní lidská přítomnost. Že je to pro nás o to lepší? Snad. Ale jenom nám samým bude náležet konečný úsudek.

Takže bych sotva měl chuť smát se Charlesovi, jak se skláněl a poklepával a zkoumal krok za krokem celou tu cestu podél břehu, jak se asi podesáté snažil překročit příliš velkou vzdálenost mezi balvany a natáhl se nedůstojně na záda. Ne že by to Charlesovi bylo příliš vadilo, protože den byl krásný, otisků v liasu dostatek a kolem dokola ani živá duše.

Moře jiskřilo, racci křičeli. Hejno velkých ptáků, ústřičníků obecných, s černým a bílým peřím a oran-

* Měl bych tu raději citovat slavný epigram George Eliotové jako připomínku, že viktoriánský agnosticismus a ateismus (na rozdíl od moderního) vycházel zásadně z teologických dogmat: „Bůh je nepředstavitelný, nesmrtelnost neuvěřitelná, ale povinnost absolutní a kategoricky závazná.“ Tím spíš, dalo by se dodat, v přítomnosti tak strašného dvojího selhání víry.

žově zbarvenýma nohama, jako by zvěstovalo jeho příchod. Míjel vábivé kaluže mezi skalami a jeho mozek začaly pokoušet kacířské myšlenky – nebylo by zábavnější, ne, vědecky hodnotnější, kdyby se věnoval mořské biologii? Vzdal by se třeba i Londýna, žil by v Lyme… ale to by Ernestina nikdy nepřipustila. Nadešel dokonce, jak rád zaznamenávám, i čistě lidský okamžik, kdy se Charles pozorně rozhlédl, ujistil se, že je úplně sám, a pak se opatrně zbavil těžkých bot, kamaší i ponožek. Okamžik připomínající školní časy, kdy se pokoušel rozpomenout na verš z Homéra, který by z této chvíle udělal něco připomínajícího antiku; ale v tu chvíli rozptýlilo jeho pozornost odhodlání ulovit malého ráčka, který se chtěl právě potopit, když na jeho bdělé vypoulené oči padl pod vodou gigantický lidský stín.

Stejně jako se na Charlese snad díváte svrchu pro jeho přetíženost všemožnou výstrojí, pohrdáte jím možná také pro jeho nedostatek specializace. Ale musíte si uvědomit, že přírodopis neměl ještě tenkrát tu pejorativní příchuť úniku od skutečnosti, ba dokonce úniku do sentimentality, jakou má dnes. Charles byl dosti spolehlivým ornitologem a navrch i slušným botanikem. Snad by byl udělal lépe, kdyby zůstal slepý ke všemu, co nebylo zkamenělinou jeho ježovek, či věnoval se výhradně zkoumání postupu, jakým se po světě rozrostly mořské řasy, máme-li na mysli čistě vědecký pokrok. Ale vzpomeňte si na Darwina, na jeho *Cestu kolem světa na lodi Beagle*. Kniha *O vzniku druhů* je triumf zobecnění, nikoli specializace. A dokonce i kdybyste mi mohli dokázat, že druhá metoda by pro Charlese jakožto málo nadaného vědce byla bývala výhodnější, pořád ještě bych tvrdil, že první byla lepší pro Charlese jako lidského tvora. Není pravda, že amatéři by neměli strkat do všeho nos. Měli by strkat do všeho nos

a nedat na vědecké primadony; takoví lidé by zavřeli nejraději celý svět do úzkých oddělených cel.

Charles se nazýval darwinistou, a přece Darwinovi ve skutečnosti neporozuměl. Ale to dokonce v plném rozsahu nedokázal ani sám Darwin. Tento génius nerozmetal nic menšího než Linného *Scalae Naturae,* tento žebříček přírody, jehož úhelným kamenem, pro něho stejně podstatným jako Kristovo božství pro teologii, byla pouze teze *nulla species nova:* na světě se nemůže objevit nový druh. Zmíněný princip vysvětluje Linnéovu posedlost tříděním a pojmenováváním, posedlost proměňovat ještě existující svět ve zkamenělinu. Dnes na to můžeme pohlížet jako na předem odsouzený pokus stabilizovat a fixovat, co je ve skutečnosti nepřetržitý proud, a zdá se zcela pochopitelné, že Linné se nakonec zbláznil. Uvědomil si, že se ocitl v labyrintu, ale nevěděl, že je to labyrint, jehož zdi a chodby se bez ustání mění. Dokonce ani Darwin se nikdy úplně nezbavil pout tohoto Švéda, a tak těžko můžeme vyčítat Charlesovi myšlenky, které ho napadaly při pohledu na vrstvy liasu v útesech nad jeho hlavou.

Věděl, že *nulla species nova* je nesmysl. Ale přece viděl v soustavě vrstev nesmírně uklidňující obraz spořádanosti života. Snad by mohl spatřovat velmi současný sociální symbol v tom, jak se ty šedomodré výběžky oddrolovaly. On však viděl jakousi velebnou budovu času, kde nezbadatelné zákony (a proto dobrotivě božské, protože kdo by mohl tvrdit, že pořádek není největším dobrodiním lidstva?) jsou uspořádány tak, aby zabezpečily přežití nejschopnějším a nejlepším, *exempli gratia*[17] Charlesu Smithsonovi, který tu v tento krásný jarní den je sám, dychtivý a zvídavý, chápavý a vnímavý, pozorující a vděčný. Co mu ovšem unikalo, byl závěr k úsudku o zhroucení přírodního žebříčku: aby nový druh mohl vzniknout, staré druhy mu velmi

často musí udělat místo. Nutnost osobního zániku si uvědomoval. Každý viktorián si byl vědom této skutečnosti. Ale myšlenka na obecný zánik chyběla v jeho představách tak dokonale jako sebemenší mráček na obloze nad jeho hlavou. A přece, když si konečně natáhl ponožky a kamaše a obul boty, držel brzy nato v ruce konkrétní důkaz možnosti takového zániku.

Byl to neobyčejně pěkný úlomek liasu s otisky amonitů, dokonale jasnými, těmito mikrokosmy makrokosmů, které se podobaly vířícím galaxiím, křížícím si navzájem cestu na pětadvaceti centimetrech skalního úlomku. Napsal, jak povinnost kázala, štítek s datem a místem nálezu a pak v myšlenkách odbočil od vědy – tentokrát k lásce. Rozhodl se, že věnuje svůj nález po návratu Ernestině. Kámen byl pěkný a jistě se jí bude líbit; a brzy se k Charlesovi ostatně vrátí i s jeho majitelkou. A co bylo ještě lepší, zvětšená váha, kterou bude Charles muset nést na hřbetě, přidávala k hodnotě daru i hodnotu vynaložené námahy. Povinnost, to příjemné přizpůsobení se duchu doby, zvedla své přísné čelo.

Zároveň si však Charles uvědomil, že se tu zdržel mnohem déle, než měl v úmyslu. Rozepnul si kabát a vytáhl stříbrné kapesní hodinky. Dvě hodiny! Rychle se ohlédl a viděl, že vlny omývají útes vzdálený asi půldruhé míle. Nehrozilo mu nebezpečí, že by mu příliv odřízl cestu, protože přímo před sebou viděl příkrou, ale bezpečnou stezku na útesy a do hustých lesů nad nimi. Po břehu se však už vrátit nemohl. Ostatně si naplánoval, že půjde po této stezce, ale chtěl k ní dojít rychle a vystoupit nahoru do míst, kde začínaly vrstvy křemene. Aby se potrestal za svou loudavost, nasadil na stezce příliš ostré tempo a musel si sednout, aby se zotavil, důkladně zpocený pod tím hrozným flanelem. Slyšel však poblíž bublat potůček a utišil žízeň; namočil kapesník, otřel si obličej a pak se začal rozhlížet.

9

… to srdce, které znám,
sotva, kdy bylo k lásce vyvolené,
něco se na jeho dně třpytí tam:
cizí a neklidné a nezkrocené.

M. Arnold: Rozloučení (1853)

Uvedl jsem dva nejzřejmější důvody, proč se Sarah Woodrufová přišla představit paní Poulteneyové. Ale Sarah nepodléhala snadno rozumovým důvodům, ani instinktivně, a tak tu určitě musela být i řada důvodů jiných, vždyť Sarah dobře věděla, jaké pověsti se těší paní Poulteneyová v méně vznešených lymeských kruzích. Jeden den ještě váhala a pak se šla poradit s paní Talbotovou. Paní Talbotová byla nepříliš prozíravá mladá žena. A přestože si přála vzít dívku zpátky – vždyť jí to dokonce před časem naléhavě nabízela –, uvědomovala si, že Sarah je v tu dobu neschopná vytrvalé, celodenní pozornosti ke svým svěřencům, jak vyžadují povinnosti guvernantky. A přece by jí byla stále ještě velmi ráda pomohla.

Věděla, že Sarah je bez haléře; často v noci bděla a představovala si výjevy z romantičtější literatury svého mládí, scény, v nichž hladovějící hrdinky ležely jako ubohé hromádky na sněhem pokrytých schodech nebo skomíraly v horečce v nějaké holé chatrči s děravou střechou. Ale jeden obraz – skutečná ilustrace z dojem-

ných povídek spisovatelky paní Sherwoodové – shrnoval její nejhlubší obavy. Pronásledovaná žena skáče z útesu. Křížící se blesky osvětlující kruté hlavy pronásledovatelů nahoře na skále. Ale nejhorší ze všeho jsou k hrůznému výkřiku otevřená ústa v smrtelně bledém obličeji té ztracené duše a to, jak její plášť vlaje ve větru obrácený nahoru, obrovský, černý, klesající havraní křídlo strašlivé smrti.

A tak paní Talbotová potlačila obavy týkající se paní Poulteneyové a poradila dívce, aby místo vzala. Bývalá guvernantka políbila malého Pavla a Virginii na rozloučenou a vrátila se jako odsouzenec zpátky do Lyme. Důvěřovala úsudku paní Talbotové a žádná inteligentní žena, která věří hlupačce, i když hlupačce s dobrým srdcem, nemůže očekávat nic jiného.

Sarah opravdu byla inteligentní, ale její inteligence náležela k onomu vzácnému druhu, který by asi vůbec nepostihly naše moderní vědecké testy. Nebyla to v nejmenším inteligence analytická nebo schopná řešit problémy a je bezesporu příznačné, že Sarah prodělala muka při zvládání jednoho předmětu, a to matematiky. Její inteligence se také neprojevovala formou zvláštní životnosti nebo vtipnosti, ani v dobách, kdy se cítila šťastnější. Byla to spíše strašidelná – strašidelná u někoho, kdo nikdy nežil v Londýně a s nikým se společensky nestýkal – schopnost odhadnout cenu jiných lidí, rozumět jim v nejplnějším smyslu toho slova.

Měla něco jako psychologický ekvivalent zkušeného koňského handlíře – schopnost rozeznat na první pohled dobrého koně od špatného. Či přeskočíme-li století – jako by se byla narodila s počítačem místo srdce. Říkám místo srdce, protože hodnoty, s nimiž pracovala, náležejí spíše tam než do oblasti rozumu. Dovedla vycítit lstivost lživých důvodů, předstírání vzdělanosti, kde žádná nebyla, sobecké jednání, kdykoli na ně

narazila. Ale viděla do lidí také v jemnějším smyslu. Aniž dovedla vysvětlit jak, stejně jako počítač nedokáže vysvětlit své vlastní postupy, viděla lidi, jací skutečně jsou, a ne jací se chtějí zdát. Nestačí říci, že měla výborný úsudek, pokud jde o jejich morálku. Její porozumění bylo hlubší, a kdyby považovala morálku za nejvyšší měřítko, nebyla by se sama zachovala, tak jak to učinila – neboť bylo prostou skutečností, že ve Weymouthu nebydlela s žádnou sestřenicí.

Toto instinktivní hluboké pochopení bylo první kletbou jejího života. Druhou bylo vzdělání. Nepříliš valné vzdělání, ne lepší, nežli se dá získat v podřadném semináři pro mladé dámy v Exeteru, kde se učila ve dne a platila za výuku po večerech – často až dlouho do noci – spravováním a jinými rukodělnými službami. Dívaly se na ni svrchu; a ona je zas měla prohlédnuté skrz naskrz. Tak se stalo, že přečetla mnohem víc románů a mnohem víc poezie, které jsou přece útočištěm osamělých, než většina jejich vrstevnic. Četba jí nahrazovala zkušenost. Aniž to zpozorovala, soudila lidi podle měřítek Waltera Scotta a Jane Austenové, jako by k těm úsudkům byla došla na základě vlastního života. V osobách kolem sebe spatřovala osoby z románů a spřádala si o nich romantické představy. Ale naneštěstí to, co se takto sama naučila, bylo do značné míry pokaženo tím, čemu ji učili. Jelikož dostala nátěr dámy, stala se dokonalou obětí kastovní společnosti. Její otec ji vypudil z její vlastní třídy, ale nemohl ji povznést do vyšší. Mládencům z třídy, z které vyšla, se zdála pro sňatek příliš zpanštělá, a pro mladíky z vrstev, v nichž se chtěla uchytit, byla obyčejná.

Otec, kterého lymeský vikář popsal jako „muže s výtečnými zásadami“, byl pravým opakem toho tvrzení, jelikož si ze všech zásad vybral vždy to nesprávné. Neposlal svou dceru do internátu z přílišné péče o ni, ale

proto, že byl posedlý myšlenkou na své vlastní předky. Před čtyřmi generacemi byla v rodině z otcovy strany nepochybně řada gentlemanů. Existovalo prý dokonce jakési vzdálené příbuzenství s rodinou Drakeů, fakt sám o sobě podružný, který se však za léta vyvinul u tohoto muže v přesvědčení, že mezi ním a velkým sirem Francisem je přímá rodová posloupnost. Rodina zcela zaručeně vlastnila kdysi jakýsi zámek v té chladné zelené opuštěné končině mezi Dartmoorem a Emoorem. Sařin otec jej sám třikrát viděl na vlastní oči. A vždycky se vrátil na rozsáhlé meritonské panství, kde byl nájemcem na malém hospodářství, aby přemýšlel a spřádal plány a sny. Snad ho zklamalo, když se dcera vrátila v osmnácti letech ze školy – kdo ví, jaký vodopád zázraků očekával! –, seděla naproti němu u stolu z jilmového dřeva, a když se chvástal, dívala se na něho s tichým odstupem, který ho dráždil, dráždil ho jako nějaký bezcenný nástroj (protože byl pravý venkovan z Devonu a lidem z Devonu jsou peníze vším), až ho nakonec jeho ctižádost dohnala k obrovské hlouposti. Opustil propachtované hospodářství a koupil si vlastní farmu. Koupil levně, ale co považoval za kus šikovně usmlouvaného a získaného majetku, ukázalo se jako žalostně špatná investice. Několik let se snažil ze všech sil splácet hypotéku a udržovat směšnou fasádu šlechtického statkáře. Pak přišel doslova o rozum, a tak ho poslali do dorchesterského blázince. O rok později tam zemřel. Tehdy už si Sarah rok vydělávala na živobytí – nejdřív u jedné rodiny v Dorchesteru, aby byla otci nablízku. Po jeho smrti přijala místo u Talbotů.

Přestože neměla žádné věno, byla příliš zajímavá, než aby nenašla dost nápadníků. Ale vždycky znovu začalo působit nešťastné prokletí, které dostala darem od přírody: vždycky ty příliš sebevědomé uchazeče

prohlédla. Viděla jejich malichernost, i jak se k ní podle svého názoru snižují a soucítí s ní, viděla je v celé jejich hlouposti. A tak se zdálo, že je nenávratně odsouzena k osudu právě opačnému, než k jakému ji příroda po miliony let trpělivě vyvíjela: k osudu staré panny.

Přestavme si nemožné, že totiž paní Poulteneyová si pořídila ve věci své společnice seznam kladů a záporů, a to v týž den, kdy byl Charles zaměstnán vysoce vědeckým únikem z obtížných povinností zasnoubení. Rozhodně není zcela nepředstavitelné, že o tom uvažovala právě toho odpoledne, protože Sarah, slečna Sarah z Marlborough House, měla vycházku.

A začneme šťastně se sloupcem *Má dáti* na tomto účtu. První položku by v době Sařina přijetí před rokem jistě nebyl nikdo očekával. Zněla by přibližně: „Šťastnější domácí prostředí." Neslýchaná věc odpovídala skutečně pravdě; ani jeden sluha nebo služka nedostal nebo nedostala (statisticky se to mnohem častěji stávalo ženským osobám) výpověď.

K této bizarní změně došlo jednoho rána, teprve několik týdnů po tom, co se Miss Sarah ujala svých povinností, tj. své zodpovědnosti za duši paní Poulteneyové. Stará dáma objevila svým mimořádným šestým smyslem hrubé zanedbávání povinnosti: panská, jejímž úkolem bylo zalévat pravidelně každé úterý pokojové rostliny v druhém salonu – paní Poulteneyová udržovala jeden pro sebe a v jednom přijímala návštěvy –, opomněla tak učinit. Rostliny se dál blahovolně zelenaly, zato paní Poulteneyová zbledla zlostí. Zavolala si hříšnici. Ta doznala, že na květiny zapomněla. Paní Poulteneyová by to snad byla milostně přehlédla, ale děvče mělo za poslední dobu na její černé listině dva či tři podobné prohřešky. Její hodina odzvonila; paní Poulteneyová se chystala ji odzvonit s temným pocitem povinnosti, ja-

ký asi cítí buldok chystající se zarýt zuby do lupičova kotníku.

„Ledacos snesu, ale tohle vám neprojde."

„Už to nikdy neudělám, mad'm."

„Určitě to už neuděláte v mém domě."

„Ach mad'm. Prosím, mad'm."

Paní Poulteneyová po několik krátkých poučných okamžiků vychutnávala slzy tohoto děvčete.

„Paní Fairleyová vám vyplatí vaši mzdu."

Slečna Sarah byla té rozmluvě přítomna, jelikož paní Poulteneyová jí právě diktovala dopisy, většinou biskupům nebo aspoň hlasem, kterým se biskupové oslovují. Jenom se na něco zeptala. Ale účinek byl podivuhodný. Za prvé to byla první otázka, kterou Sarah položila v přítomnosti paní Poulteneyové a jež se bezprostředně netýkala jejích povinností. Za druhé odporovala ta otázka rozsudku staré dámy. Za třetí neplatila paní Poulteneyové, ale děvčeti.

„Není vám špatně, Millie?"

Ať už to bylo vlivem soucitného hlasu v tomto pokoji, či vlivem dívčina stavu, překvapila dívka paní Poulteneyovou tím, že klesla na kolena, zavrtěla hlavou a zakryla si rukama obličej. Slečna Sarah se k ní rychle sklonila: a v příštím okamžiku zjistila, že děvče se skutečně necítí dobře, že dvakrát minulý týden omdlelo, že se bálo to někomu říct…

Když se slečna Sarah za chvíli vrátila z pokoje, kde spaly služebné a kde teď uložily Millie do postele, bylo na paní Poulteneyové, aby položila překvapivou otázku.

„Co mám dělat?"

Slečna Sarah se jí podívala do očí a cosi v jejím pohledu proměnilo její následující odpověď v pouhý ústupek konvencím.

„Co uznáte za nejlepší, mad'm."

A tak se ujala smířlivost, ta převzácná květina, na obtížné půdě v Marlborough House. A když přišel děvče prohlédnout lékař a prohlásil, že je to blednička, objevila paní Poulteneyová zvrácenou rozkoš z toho, že sehrála úlohu opravdu laskavé paní. Následovalo několik jiných příhod, i když ne tak dramatických, a dopadly stejně. Ale bylo jich opravdu málo, protože Sarah si zvykla dělat sama výzvědné inspekční pochůzky. Sarah si omotala paní Poulteneyovou kolem prstu a manévrovala s ní brzy tak obratně jako šikovný kardinál se slabým papežem; jenomže pro ušlechtilé účely.

Druhá položka na hypotetickém seznamu paní Poulteneyové se dala spíše očekávat. Byl to „její hlas". Jestliže paní domu byla, pokud jde o služebnictvo, značně bezohledná v mnoha světských záležitostech, rozhodně úzkostlivě dbala o jejich duševní blaho. Dvojí návštěva kostela o nedělích byla povinná; a také se konala denně ranní pobožnost, sestávající z nábožné písně, úvahy na biblický text a modlitby, při níž stará dáma slavnostně předsedala. Vždycky ji však dráždilo, že ani její nejpřísnější pohledy nedokázaly služebnictvo přivést do stavu naprosté odevzdanosti a kajícnosti, o jaké předpokládala, že jejich Bůh (o jejím ani nemluvě) od nich vyžaduje. Většinou se zračil na jejich obličejích strach z paní Poulteneyové a tupé nepochopení. Podobali se spíše ospalým ovcím než zkroušeným hříšníkům. Ale Sarah to všechno změnila.

Měla bezesporu překrásný hlas, jasný a bezpečně ovládaný, i když vždycky přibarvený smutkem a často hlubokým citem, ale především to byl upřímný hlas. Poprvé viděla paní Poulteneyová ve svém nevděčném malém světě svoje služebnictvo s nelíčeně pozornými, ba někdy dokonce nábožnými obličeji.

To bylo dobré, ale pak následovalo ještě jedno kolo zbožnosti. Služebnictvu se dovolovalo odbývat večerní

modlitby v kuchyni za lhostejného dozoru paní Fairleyové a při zvuku jejího úsečného neohebného hlasu. Nahoře musel někdo předčítat jen pro paní Poulteneyovou. A právě při těchto důvěrných sezeních zněl Sářin hlas nejlépe a nejpůsobivěji. Jednou či dvakrát se jí podařilo nemožné, vyloudit z těch nelítostných, váčky podlitých očí slzu. Tento důsledek nebyl vůbec zamýšlen, ale působil ho rozdíl mezi oběma ženami. Paní Poulteneyová věřila v Boha, jaký nikdy neexistoval; Sarah znala takového, který žil.

Nevytvářela svým hlasem – jako tak mnoho kněží a církevních hodnostářů, když předčítají z Písma – nevědomou propast odcizení v brechtovském smyslu („a teď vám náš starosta přečte něco z bible"), ale právě naopak. Hovořila přímo o utrpení Krista, muže z Nazaretu, jako by v historii neexistoval čas, a někdy, když se do pokoje vkradl soumrak, jako by dokonce zapomněla na přítomnost paní Poulteneyové, jako by viděla Krista před sebou na kříži. Jednoho dne došla až k místu *Eli, Eli, lama sabachtami?,* a když ta slova četla, zachvěl se jí hlas a zmlkla. Paní Poulteneyová se k ní otočila a spatřila, že po Sařině obličeji tečou proudem slzy. Tento okamžik odstranil spoustu pozdějších obtíží.

Riskuji, že Sarah bude působit jako bigotní osoba. Ale jí byla každá teologie cizí. Stejně jako uměla prohlédnout lidi, nebyla slepá ani k pošetilostem, malovaným výjevům na skle, k úzkoprsému lpění na liteře viktoriánské církve. Věděla však, že existuje utrpení, a modlila se, aby skončilo. Řekl jsem, čím by byla mohla být v naší době; v mnohem dávnějších časech by se podle mého názoru byla stala světicí nebo milenkou nějakého imperátora; ne proto, že byla na jedné straně zbožná a na druhé eroticky založená, ale pro tu vzácnou dvojí sílu tvořící základ bytosti, která se skládala z citu a porozumění.

Na jejím kontě byly ještě jiné kladné položky: schopnost – obdivuhodná sama o sobě a téměř jedinečná – nejít paní Poulteneyové často na nervy, tiché převzetí domácích povinností, které nezasahovaly do ničí pravomoci, a umění vládnout jehlou.

Když měla paní Poulteneyová narozeniny, Sarah ji obdařila povlakem na křeslo – ne že by kterékoliv křeslo paní Poulteneyové, v němž se sedávalo, potřebovalo takovou ochranu, ale také v té době všechna křesla bez povlaku působila jaksi naze – a Sařin dar měl překrásně vyšívaný lem z pomněnek a zelených úponků. Paní Poulteneyové se nesmírně líbil; a chytře a neustále – snad byla Sarah přece jen něco jak obratný kardinál – připomínal tygřici, pokaždé když vystoupila na svůj trůn, dobré stránky její chráněnkyně. Svým skromným způsobem prokazoval Saře tutéž službu, jakou nesmrtelný drop prokázal tolikrát Charlesovi.

Konečně – a to byl nejkrutější úkol pro ubohou oběť – prošla Sarah dobře i traktátovou zkouškou. Jako mnoho od světa odloučených viktoriánských vdov, i paní Poulteneyová měla velkou důvěru v moc traktátů. Co na tom, že ani každý desátý z těch, jimž je rozdávala, si je nemohl přečíst – většina příjemců neuměla číst vůbec –, co na tom, že ani každý desátý z těch, kteří si je chtěli a mohli přečíst, nepochopil, o čem to důstojní autoři píší… Ale pokaždé, když Sarah obcházela s dalším balíčkem traktátů, viděla v duchu paní Poulteneyovou, jak jí je odpovídající počet spasených duší zapisován v nebi k dobru; a navíc, jako by k té celkové dobrotě přidala ještě cukrátko, spatřovala v tom paní Poulteneyová i symbol, že milenka francouzského poručíka koná veřejné pokání. Ani ostatní lidé v Lyme na to nepohlíželi jinak, či aspoň chudší lidé, a byli mnohem laskavější, než si paní Poulteneyová dovedla představit.

Sarah říkala vždycky stejnou větu: „Od paní Poulteneyové – prosím přečtěte si to a vezměte si to k srdci.“ Pokaždé se přitom nájemcům domku dívala do očí. Ti, kteří se chtěli zasvěceně pousmát, brzy ztratili své úsměvy, a těm hovornějším odumřela slova na rtech. Myslím, že pochopili víc z těch očí než z těch drobných písmeny posetých listů, které jim tiskla do ruky.

Ale musíme teď přejít i ke stránce pasiv v tomto vztahu. První a základní položka by jistě zněla: „Vychází bez doprovodu.“ Původně bylo totiž ujednáno, že slečna Sarah bude mít jedno odpoledne v týdnu volné, což bylo paní Poulteneyovou považováno za víc než blahovolné vymezení jejího postavení nad služebnými děvčaty a původně zdůvodněno nutností rozdávat traktáty. Ale tak jí to radil vikář. Dva měsíce se zdálo všechno dobré. Pak se jednoho dne slečna Sarah z Marlborough House nedostavila na ranní pobožnost. A když za ní přišla služebná, kterou pro ni poslali, zjistilo se, že vůbec nevstala. Paní Poulteneyová se na ni šla podívat. A znovu Sarah tonula v slzách, jenomže v tomto případě cítila paní Poulteneyová jen podráždění. Přesto však poslala pro doktora. Zůstal s dívkou dost dlouho o samotě. A když se vrátil k netrpělivé paní Poulteneyové, udělal ji kratičkou přednášku o melancholii – byl na svou dobu a místo, kde žil, osvícený člověk – a nařídil jí, aby své hříšnici povolila víc volnosti a pobytu na čerstvém vzduchu.

„Jen když na tom trváte jako na naprosté nutnosti!“

„Ale zajisté, vážená paní. Naprosto důrazně na tom trvám. Jinak bych nemohl převzít odpovědnost.“

„Je to velmi obtížné.“ Ale doktor nemilosrdně mlčel.

„Dovolím jí tedy dvě odpoledne.“

Na rozdíl od vikáře nebyl doktor Grogan na paní Poulteneyové finančně příliš závislý. Upřímně řečeno,

žádný úmrtní list v celém Lyme by nebyl podepsal s lehčím srdcem než její. Ale potlačil zlost a připomněl jí, že každé odpoledne spí, a to na jeho vlastní přísné lékařské doporučení. A tak došlo k tomu, že Sarah měla každý den chvíli pro sebe.

Další záporná položka zněla: „Není vždycky možné, aby setrvala, když přijde návštěva." Tato otázka stavěla paní Poulteneyovou opravdu před nesnesitelné dilema. Chtěla se rozhodně pochlubit svou dobročinností, což znamenalo, že by se dívka při podobných příležitostech vždycky měla předvést. Ale Sařin obličej měl na společnost velice neblahý vliv. Jeho smutek vyčítal a její velice řídké zásahy do konverzace – vždycky jen musela odpovědět na přímo položenou otázku (inteligentnější a častěji přicházející návštěvníci se brzy naučili obracet se na tuto napůl společnici, napůl sekretářku jen s otázkami čistě řečnickými, nevyžadujícími odpověď) – měly v sobě něco znepokojivě konečného, ne že by si byla přála sprovodit námět rozhovoru ze světa, ale pro její nevinně prostý přístup, pro hledisko zdravého rozumu v nějaké záležitosti, která vzkvétala právě díky opačným vlastnostem. Paní Poulteneyové připomínala v této souvislosti až příliš některou z postav na pranýři, jak si je matně pamatovala z mládí.

I tady prokázala Sarah diplomatické schopnosti. V přítomnosti některých stálých a častých návštěvníků setrvala; u jiných se buď omluvila po prvních několika minutách nebo se nenápadně vzdálila, jakmile je ohlásili a ještě než byli uvedeni do pokoje. Právě proto se s ní Ernestina v Marlborough House nikdy nesetkala. Paní Poulteneyové to aspoň umožňovalo stěžovat si obšírně na kříž, který musí nést, i když náhlý odchod kříže nebo jeho nepřítomnost naznačovaly, že jej nenese příliš obratně, což bylo nanejvýš nepříjemné. Ale dívce se to jen těžko dalo vyčítat.

Nejhorší námitku jsem si však nechal na konec: „Projevuje dosud příznaky náklonnosti ke svému svůdci."

Paní Poulteneyová se několikrát pokusila vypáčit z dívky podrobnosti jejího hříchu i současný stav jejího pokání. Žádná matka představená by byla víc netoužila po zpovědi zbloudilé ovečky svého stáda. Ale v té věci byla Sarah citlivá jako mořská sasanka. Ať se paní Poulteneyová blížila k té záležitosti sebeopatrněji, hříšnice vycítila, co bude následovat. A její odpovědi na přímé otázky byly vždy stejné obsahem, někdy přímo i ve slovech jako ta, kterou dala paní Poulteneyové, když se jí prvně vyptávala.

Paní Poulteneyová také zřídkakdy vycházela, a nikdy ne pěšky, jezdila na bryčce a navštěvovala domy osob postavením jí rovných, takže se musela spoléhat na cizí oči, pokud šlo o Sařino počínání mimo dům. Naštěstí pro ni takový pár očí existoval. A co ještě lepšího, mysl řídící tyto oči byla posedlá zlomyslností a závistí, takže jí působilo radost nosit co nejčastěji zprávy své těžce zkoušené paní. Tímto špehem nebyl samozřejmě nikdo jiný než paní Fairleyová. Ačkoliv nepředčítala ráda, urazilo ji, že byla zproštěna své funkce. A ačkoliv k ní slečna Sarah byla vždy zdvořilá a velice dávala pozor, aby se nezdálo, že se chce zmocnit jejích hospodyňských povinností, přece jen neodvratně docházelo ke konfliktům. Paní Fairleyové se nelíbilo, že měla o něco méně práce, protože to znamenalo o něco méně vlivu. Že Sarah zachránila Milli – a jiné méně nápadné zásahy –, jí získalo oblibu a úctu mezi služebnictvem, a snad nejvíce paní Fairlayovou rozčilovalo, že nemůže pomlouvat společnici a sekretářku před svými podřízenými.

Sama byla velmi vztahovačná. Její jedinou radostí bylo vědět o každém to nejhorší a bát se nejhoršího.

Tak se stalo, že byla vůči dívce čím dál posedlejší přímo vášnivou nenávistí.

Byla však příliš vychytralá, než aby to dala znát před paní Poulteneyovou. Dokonce se tvářila, jako by jí „chudinky slečny Woodruffové“ bylo strašně líto, a její zprávy se hemžily samými „naneštěstí“ a „obávám se“. K svému slídilství měla výbornou příležitost, protože nejenom zacházela často do města za svými povinnostmi, ale měla také širokou síť příbuzných a známých. Těm naznačila, že si paní Poulteneyová dělá starosti – samozřejmě z nejčistších a nejkřesťanštějších důvodů – a že jí záleží na tom, aby přesně věděla, jak si slečna Woodruffová počíná mimo vysoké kamenné zdi obklopující zahradu jejího domu. Ale jelikož už tenkrát stejně jako dnes bylo Lyme Regis prolezlé klevetami jako mršina larvami, stalo se, že každý Sařin pohyb a výraz v době jejího volna – zlověstně přibarven a bohatě komentován – se brzy donesl k uším paní Fairleyové.

Způsob, jakým si venku počínala – když nemusela roznášet traktáty – byl velmi prostý. Chodila vždycky na stejnou odpolední procházku, dolů po příkré Pound Street do ještě strmější Broad Street a potom k ochozu U Vallu, což je čtvercovitá terasa nad mořem, která nemá nic společného s Valem samým. Tam obyčejně postála u zdi a dávala se na moře – většinou ne dlouho, ne déle, než trvá pečlivému kapitánovi obhlídka lodi po příchodu na kapitánský můstek – a pak zabočila směrem na Cockmoil nebo na opačnou západní stranu, po stezce dlouhé asi půl míle, která sleduje mělkou zátoku až k Valu. Když zamířila na Cockmoil, zastavila se většinou ve farním kostele, aby se tam na chvíli pomodlila (tuto skutečnost paní Fairleyová nikdy neuznala za vhodné uvést), a pak stoupala za kostelem alejí vedoucí mezi zelenými svahy ke Kostelním útesům. Louky se tam šplhaly vzhůru až k temným stěnám Black Venu.

Bývalo ji vidět, jak jde po travnatém svahu a často se otáčí směrem k moři, až k místu, kde se stezka spojovala se starou silnicí do Charmouthu, teď dávno podemletou, a pak se vracela zase zpátky k Lyme. Tuto procházku volila, kdykoliv se na Valu zdálo příliš rušno. Ale když byl kvůli špatnému počasí nebo z jiných důvodů opuštěný, zamířila častěji tam a stála pak na místě, kde ji poprvé uviděl Charles. Tam, jak se domnívali, se cítila být nejblíže Francii.

To všechno, příslušně zkreslené a přičerněné, se doneslo paní Poulteneyové. Ale tehdy tonula ještě v prvním vlastnickém nadšení nad novou hračkou a cítila k ní tolik sympatie, jak jí jen její kyselá a podezíravá povaha dovolovala. Neváhala ovšem volat hračku k odpovědnosti.

„Doslechla jsem se, slečno Woodruffová, že vás je vidět vždycky na stejných místech, když si vyjdete." Sarah sklopila před obviňujícíma očima hlavu. „Díváte se na moře." Sarah pořád mlčela. „Jsem pevně přesvědčena, že upřímně litujete svého dřívějšího počínání. Opravdu se mi nechce věřit, že by tomu za vašich okolností mohlo být jinak."

„Jsem velmi vděčná, ma'm," řekla Sarah, jak se od ní očekávalo.

„Nezáleží mi na tom, abyste byla vděčná mně. Je tu nad námi ten, kdo má na vaši vděčnost větší nárok."

„Jak bych to mohla nevědět?" zamumlala dívka.

„Nezasvěceným lidem by se mohlo zdát, že setrváváte ve svém hříchu."

„Jestli o mně něco vědí, nemohou si to myslet."

„Ale oni si to myslí. Bylo mi řečeno, že se povídá, že vyhlížíte Satanovy plachty."

Nato Sarah vstala a zamířila k oknu. Bylo rané léto a vůně jasmínů a šeříků se mísila se zpěvem kosů. Na okamžik se zahleděla na moře, které ji chtěli vzít,

a pak se pomalu otočila ke staré paní, která seděla ve svém křesle zpříma a neoblomně jako sama královna na trůně.

„Přejete si, abych odešla, ma'm?"

Paní Poulteneyová se v duchu vyděsila. Zas jednou jí Sarah svou prostotou vzala všechen vítr ze vzdutých plachet. Ten hlas i ostatní přednosti, na které už si tak velice zvykla! A co horšího, všechny ty úroky narůstající tak utěšeně na nebeských příčkách by mohly přijít nazmar! Zmírnila hlas.

„Chci, abyste ukázala, že jste tu… osobu vypudila ze svého srdce. Vím, že tomu tak je. Ale musíte to dát najevo."

„Jak to mám dát najevo?"

„Když budete chodit jinam. Když nebudete stavět na odiv svou hanbu. A jestli už pro nic jiného, tedy proto, že si to přeji."

Sarah tu stála se sklopenou hlavou. Rozhostilo se ticho. Ale pak se podívala paní Poulteneyové do očí a poprvé od svého příchodu se slabounce usmála.

„Udělám, co si přejete, ma'm."

Řečeno šachovým termínem, byla to promyšlená oběť, jelikož paní Poulteneyová milostně dodala, že ji nemíní zcela zbavit dobrodiní mořského vzduchu a že občas se může procházet u moře, ale ne pokaždé – „a prosím nestůjte tam a necivte tak před sebe." Byla to zkrátka dohoda mezi dvěma posedlostmi. Sařina nabídka, že odejde, ukázala dvěma ženám, každé na jiný způsob, pravdu.

Sarah dodržela svůj díl úmluvy, či aspoň tu část týkající se směru jejích procházek. Chodila teď jen velmi zřídka na Val, ačkoliv když tam šla, přece jen si někdy dovolila postát a hledět před sebe, jako toho dne, který jsme popsali. Koneckonců celá krajina kolem Lyme je k procházkám jako stvořená. A jen málokterá neskýtá

výhled na moře. Stačilo, aby se Sarah procházela po trávníku kolem Marlborough House, kdyby jí bylo o nic jiného nešlo.

Pro paní Fairleyovou nastaly na mnoho měsíců smutné časy. Nevynechala sice jedinou příležitost ohlásit, kdykoli došlo k „zastavení a civění", ale to nebylo často a Sarah už tou dobou získala nad paní Poulteneyovou jakousi nadřazenost trpícího člověka, která ji chránila před každou vážnější kritikou. A koneckonců, jak si špehující hospodyně i její velitelka občas navzájem připomínaly, ubohá „Tragédie" byla pomatená.

Bezpochyby už jste asi uhodli pravdu; že byla mnohem méně pomatená, než se zdála… či aspoň ne v tom smyslu, jak se všeobecně přepokládalo. To, že vystavovala na odiv svou hanbu, se nedálo bez úmyslu, a cílevědomí lidé vědí, kdy aspoň částečně dosáhli svého cíle a kdy si mohou na chvíli odpočinout.

Ale jednoho dne, sotva čtrnáct dní předtím, než začíná můj příběh, přišla paní Fairleyová za paní Poulteneyovou ve svém vrzajícím korzetu a s obličejem, který jako by věštil smrt dobrého přítele.

„Musím vám sdělit něco velmi neblahého, ma'm."

Tato věta byla paní Poulteneyové tak důvěrně známá jako rybářům vzdušný vír ohlašující bouři. Přesto zachovala všechny zvyklosti.

„Snad se to netýká slečny Woodruffové?"

„Kéž by se jí to netýkalo, ma'm." Hospodyně slavnostně zírala na svou velitelku, jako by ji chtěla ujistit o své naprosté zdrcenosti. „Ale bojím se, že je mou povinností vám to sdělit."

„Nikdy se nemáme bát svých povinností."

„Ne, ma'm."

A přece jí rty zůstaly pevně stisknuté. Nezúčastněný divák by patrně nedýchal napětím, jaká hrůza tu vyjde najevo. Po takovém úvodu by se nezdálo přiměřené nic

menšího, než že Sarah tančila nahá před oltářem farního kostela.

„Ma'm, začala chodit na… Wareskou občinu."

Bublina praskla. A přece se nezdálo, že by si tohle paní Poulteneyová myslela. S jejími ústy se stalo něco zcela neobvyklého. Zůstala dokořán otevřená.

10

A jednou, jen jednou pozvedla oči
a náhle se zarděla tak divně, tak sladce,
když se její zrak setkal s mým…

A. Tennyson: Maud (1855)

… se zelenými stržemi ve stínu romantických skal, kde osamělé lesní stromy i háje se svou svěží hustou zelení svědčí o tom, že mnoho generací se muselo vystřídat, než první částečné zborcení útesu připravilo půdu pro dnešní stav krajiny, kde se před divákem otvírá pohled tak podivuhodný a líbezný, že snad předčí i široko daleko proslulé scenerie ostrova Wight…

J. Austenová: Anna Elliotová

Mezi Lyme a Axmouthem se táhne šest mil na západ jedna z nejpodivnějších přímořských krajin jižní Anglie. Ze vzduchu je dost nenápadná; pozorovatel jedině zjistí, že zatímco jinde sahají pole až k pobřežním útesům, zde už přecházejí s jakousi radostnou rozmáchlostí v temnou houštinu stromů a keřů. Nikde žádná střecha. Letí-li se nízko, je vidět, že terén je velmi neschůdný, přeryt hlubokými proláklinami a přerušován na mnoha místech podivnými útvary a věžemi z křídy a křemene, které ční nad husté listoví jako zdi nějakých hradních zřícenin. Tak to vypadá ze vzduchu… ale

prochází-li se tudy pěšky, nabývá ta zdánlivě nepatrná divočina nenadálých rozměrů. Stalo se, že tu lidé bloudili celé hodiny a nemohli pak při pohledu na mapu uvěřit, že jejich pocit naprosté odloučenosti – a bylo-li špatné počasí, i zoufalství – mohl být tak veliký.

Spodní útes – protože celé území je ve skutečnosti svahem vzniklým erozí původně vertikální stěny – je velmi příkrý. Plošiny jsou tu stejně vzácné jako návštěvníci. Ale právě jeho svažitost způsobuje, že všechna vegetace je tu obrácena ke slunci. A tato okolnost spolu s vodou z nespočetných pramínků, jež způsobily erozi, dodává celé té oblasti její botanickou výlučnost – rostou tu divoce planiky a cesmíny i jiné stromy, vídané v Anglii jen vzácně. Obrovské jasany a buky. Zelené srázy propastí připomínajících Brazílii jsou pokryty břečťanem a liánami divokého plaménku, kapradiny dosahují jinde nevídané výšky; květy tu rozkvétají o měsíc dříve než kdekoli jinde v celém kraji. V létě připomíná toto místo, jediné v celé zemi, tak trochu tropickou džungli. Má také, jako všechna půda nikdy neobdělaná či neobydlená člověkem, svá tajemství, stíny, nebezpečí v geologickém smyslu až příliš doslovně, jelikož jsou tu pukliny a náhlé srázy, které mohou znamenat pohromu, a to v místech, kde by člověk se zlomenou nohou mohl křičet celý týden, a nikdo by ho neuslyšel. Jakkoli to zní podivně, bylo tu před sto lety o něco méně pusto než dnes. Na Spodním útesu nestojí dnes jediný domek. V roce 1867 jich tu bylo několik, žili tu hajní, dřevorubci, několik pasáků prasat. Vysoká zvěř, která si přece tolik zakládá na samotě a klidu, musela tehdy prožívat méně pokojné dny. Teď se však Spodní útes vrátil do stavu úplné divočiny. Zdi domů se zbortily v břečťanem porostlé pahýly, síť stezek zarostla. Nevede sem žádná silnice a jediná cesta procházející těmi místy je často neschůdná. To místo je do-

konce chráněno výnosem sněmovny; zřídili tu přírodní rezervaci. Ne všechno je obětováno účelnosti.

A právě v tato místa, do této anglické rajské zahrady, vstoupil Charles 29. března roku 1867, když vyšplhal po srázné stezce od pobřeží u Pinhayské zátoky. A právě totéž místo se ve své východní polovině nazývalo Wareská občina.

Když Charles utišil žízeň a zchladil si čelo mokrým kapesníkem, začal se pozorně rozhlížet; ale malý svah, na kterém se nacházel, vyhlídka před ním, zvuky, vůně, nezkrotná změť ke světlu se vzpínající a hustě bující divočiny ho nutila do nevědeckého postoje. Půda kolem byla pokryta zlatým a bledě žlutým kobercem vlaštovičníků a petrklíčů a vroubena svatebním úbělem bohatě kvetoucích trnek. Tam, kde jásavě zelené nové výrůstky černého bezu stínily mechem porostlé břehy potůčku, z kterého předtím pil, se slunily trsy pižmovky a šťavelu, nejjemnějších anglických jarních kvítků. Výš na svahu viděl bílé hlavičky sasanek a pod nimi temně zelený vodopád listoví planých kosatců. V dálce, v koruně některého z vysokých stromů, ťukal do větví datel a hýlové mu nerušeně pískali nad hlavou. Nedávno přibylí střízlíci a pěnice zpívali v každém keři a v koruně každého stromu. Když se otočil, viděl modré moře, šplouchající teď hluboko dole; mohl přehlédnout celou půlkruhovitou rozlohu Lymeské zátoky, zmenšující se útesy spadající do žlutého písku Chesilského břehu, který připomíná nekonečnou šavli, jejíž špička se dotýká Portland Billu, tohoto podivného anglického Gibraltaru, vznášejícího se jako šedý stín mezi dvěma azurovými modřemi.

Atmosféru podobné scény dovedlo postihnout umění jediného období. Byla to renesance. Po takové půdě kráčejí Boticelliho postavy, takový vzduch naplňuje